VERSTERKTE STAD CULEMBORG

REGIOPLAN OPENBARE RUIMTE

regieplan openbare ruimte

VERSTERKTE STAD

CULEMBORG

3270
september 2021
gemeente Culemborg
MTD landschapsarchitecten

MTD | Zuid-Willemsvaart 142 | postbus 5225 | 5201 GE ´s-Hertogenbosch
T +31 (0)73 6125033 | **F** +31 (0)73 6136665 | **E** mtd@mtdls.nl | **I** www.mtdls.nl

VOORWOORD

Culemborg is een eigentijdse, levendige Gelderse stad. Het heeft een prachtige historische binnenstad die ligt aan de rivier de Lek. De singel, pleinen, straten en vele monumenten laten de veelzijdige geschiedenis van de stad zien.

De binnenstad van Culemborg is eeuwenoud maar ook voortdurend in ontwikkeling. Samen met inwoners, ondernemers en organisaties werkt de gemeente Culemborg aan een historische, gastvrije en toekomstbestendige binnenstad. Dat doen we op verschillende terreinen, zoals economie, cultuurhistorie, groen en klimaat.

De openbare ruimte is belangrijk voor een aantrekkelijke binnenstad. De zichtbare historie bepaalt voor een belangrijk deel de identiteit van de stad. Die identiteit willen we versterken en inzetten bij het vormgeven van de binnenstad. De inrichting van de binnenstad is een project van lange adem. We maken daarom keuzes voor de langere termijn.

Het regieplan voor de openbare ruimte van de versterkte stad Culemborg geeft een toekomstkader voor de langere termijn. Het is geen eindbeeld, maar geeft richting aan lopende projecten en laat zien welke projecten in de toekomst opgepakt kunnen worden. Met dit beeld kan de gemeente regie voeren op het geheel en slim investeren in de binnenstad.

Het regieplan is een levend document dat in de loop der jaren wordt ingevuld, uitgewerkt en bijgesteld. Het plan is opgesteld met waardevolle bijdragen van experts uit Culemborg op het gebied van cultuurhistorie, mobiliteit, economie en leefbaarheid. Bijzondere aandacht is gegeven aan de opgaven op het gebied van klimaatbestendigheid en biodiversiteit.

Met het regieplan geven we de historische opbouw van onze binnenstad een nieuwe betekenis. We koppelen het aan actuele opgaven zodat we aantrekkelijk en gastvrij blijven.

Wethouder Joost Reus (openbare ruimte en duurzaamheid)

Wethouder Monica Wichgers (economische zaken en cultureel erfgoed)

Culemborg, september 2021

INHOUD

1 ambitie 9

2 historische schets 13

3 aanwezige kwaliteiten, opageven en doelen 19

4 structuurbeeld 39

5 deelgebieden 47

6 aanbevelingen voor vervolg 55

COLOFON

1 AMBITIE

aanleiding

Culemborg heeft als ‘versterkte stad aan de Lek’ bijzondere cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteiten. De gemeente heeft de ambitie uitgesproken om deze kwaliteiten te behouden en beter zichtbaar te maken. De openbare ruimte is hiervoor een belangrijke drager. Om haar ambitie handen en voeten te kunnen geven heeft de gemeente behoefte aan een ‘streefbeeld’, een visie op de langere termijn voor de ruimtelijke kwaliteit en programmatische invulling van de openbare ruimte. Zo’n streefbeeld of structuurbeeld zal vervolgens gefaseerd worden gerealiseerd. Daarnaast kan het worden gebruikt als kader en toets voor actuele initiatieven en projecten in de openbare ruimte.

Dit Regieplan formuleert dit structuurbeeld. Het beschrijft de gewenste toekomstige ruimtelijke kwaliteit en programmering van de openbare ruimte van de binnenstad van Culemborg. Vervolgens benoemt het deelgebieden die op korte termijn heringericht zouden moeten worden, prioriteert deze en werkt ze verder uit. De herinrichting van deze deelgebieden kan vervolgens weer nieuwe projecten in de openbare ruimte aanjagen.

De volgende stap naar de realisatie van het streefbeeld voor de toekomst van ‘Culemborg als versterkte stad aan de Lek’, is de uitwerking van het Regieplan in een concreet Uitvoeringsprogramma en Inrichtingsplannen voor de deelgebieden.

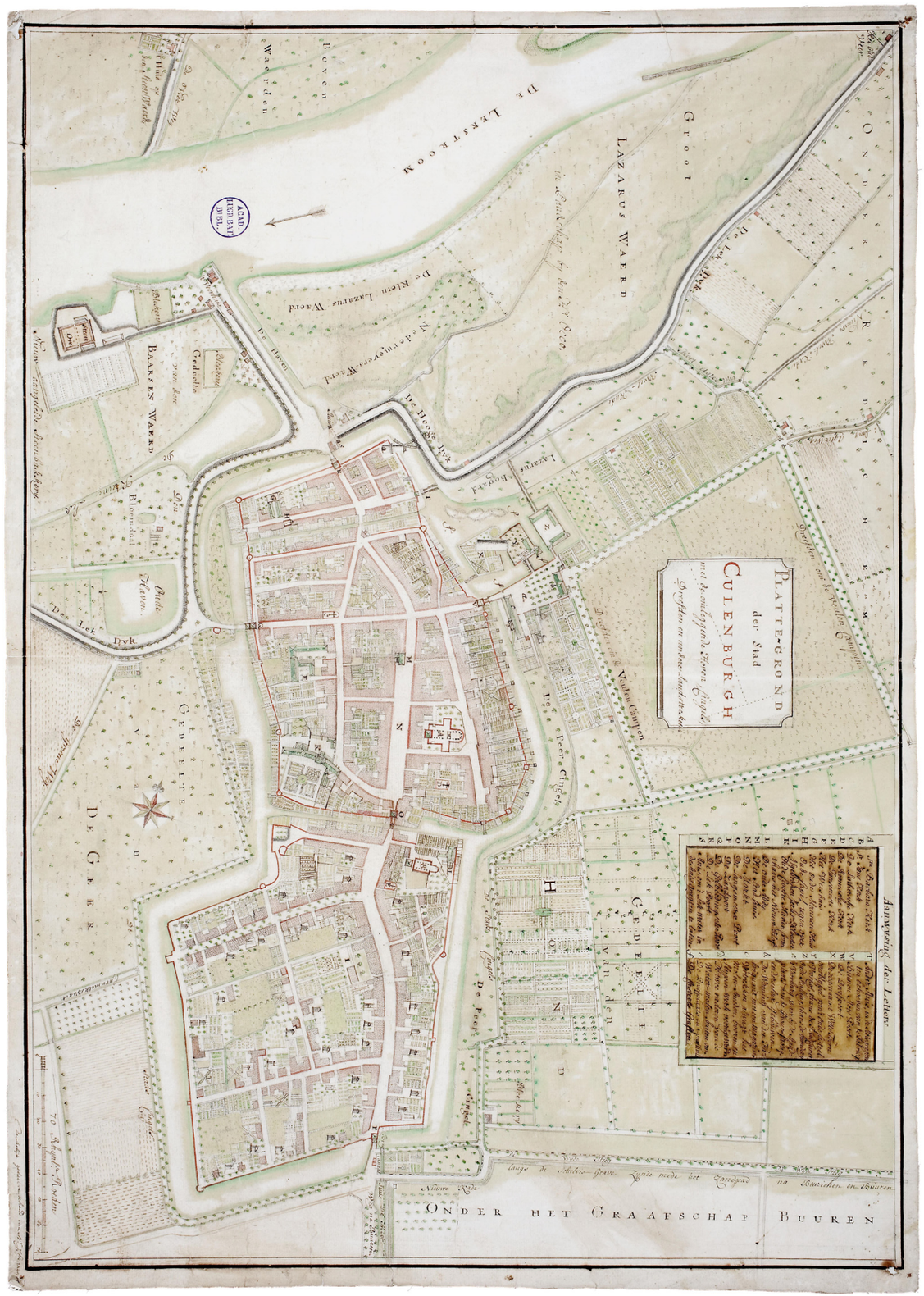
doelstellingen

Belangrijke doelstellingen van het Regieplan zijn het versterken van de identiteit van ‘Culemborg als versterkte stad aan de Lek’ en het verbeteren van de verblijfskwaliteit, de belevingswaarde en de groene kwaliteit van de openbare ruimte. Belangrijke voorwaarden hierbij zijn dat de binnenstad toegankelijk blijft voor autoverkeer en de capaciteit van het parkeren in en rond de binnenstad gehandhaafd blijft. Het Regieplan richt zich tevens op de mogelijke betekenis van de openbare ruimte voor biodiversiteit en klimaatadaptatie. De gemeente Culemborg zet daarbij in op het temperen van hittestress in de zomer en het vasthouden en bufferen van hemelwater bij zware regenbuien.

Het Regieplan kijkt naar de toekomst van Culemborg door voort te bouwen op de historische kwaliteiten van de versterkte stad – denk aan zijn ligging aan de Lek, het historische lint langs de loop van de Meer, zijn begrenzing door de singel met het Kasteel, de Driestad zoals die bepaald wordt door de tussengrachten en de vijf poorten over de singel. Veel van deze historische structuren zijn nog intact, sommige vertroebeld en minder goed herkenbaar, andere zijn aangetast of zelfs verdwenen. Het Regieplan zoekt een balans tussen het conserveren en restaureren van de cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteiten en elementen, en het toevoegen van bijpassende eigentijdse stedenbouwkundige, landschapsarchitectonische en architectonische elementen en programma’s.

leeswijzer

Hoofdstuk 2 beschrijft het ontstaan en de ontwikkeling van de versterkte stad Culemborg. Hoofdstuk 3 zet de opgaven en doelen van het Regieplan op een rijtje. Hoofstuk 4 beschrijft het eigenlijke Regieplan, een integraal ruimtelijke beeld voor de binnenstad van Culemborg; het structuurbeeld. In hoofdstuk 5 wordt dit structuurbeeld uitgewerkt voor een aantal deelgebieden. Hoofdstuk 6 sluit de rapportage af met een aantal aanbevelingen voor prioritering en vervolg.

2 HISTORISCHE SCHETS

Om te komen tot een structuurbeeld dat gebaseerd is op de ontwikkelingsgeschiedenis, de aanwezige kwaliteiten en potenties en de eigen identiteit van Culemborg, gaan we in het hiernavolgende hoofdstuk hier naar op zoek.

Culemborg en de Lek zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. De hoofdstructuur van Culemborg is een logisch gevolg van de geomorfologische situatie ter plekke; het knooppunt van de oeverwallen van de Meer en de Lek. Door hun hogere ligging, waren deze oeverwallen uitermate geschikt voor bewoning. Op de kruising van beide oeverwallen ontstond een nederzetting, met centraal gelegen de Markt. Het verloop van de oeverwallen is ook in de huidige situatie herkenbaar in het slingerende verloop van de afzonderlijke straten van de binnenstad van Culemborg.

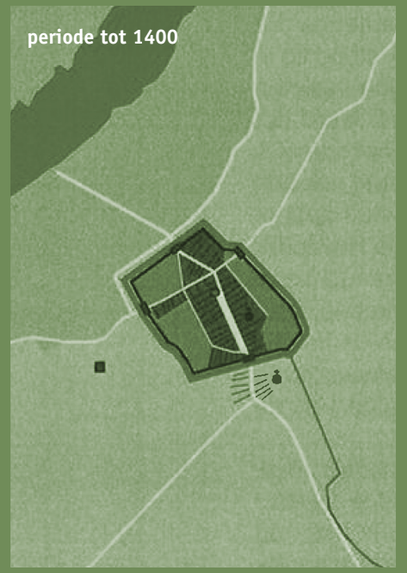
De oorspronkelijke middeleeuwse structuur van Culemborg is in hoofdlijnen nog herkenbaar. De singel en de tussengrachten, die de historische binnenstad begrenzen en de driestad bepalen, zijn grotendeels nog aanwezig. Op sommige plekken is het water echter versmald, slecht herkenbaar door kunstwerken of geheel verdwenen. Ook door latere stadsuitbreidingen buiten de singel speelt de singel als samenhangende structuur geen rol van betekenis meer. Zo is nauwelijks nog herkenbaar wat binnen en buiten de singel is, net zoals het verschil tussen de singel en de tussengrachten. Ook de knooppunten van de singelstructuur met het hoofdlint en de dwarsstraten zijn slecht herkenbaar, terwijl hier vroeger de stadspoorten lagen. De meeste poorten hebben niet meer hun oorspronkelijke vorm van entrees naar de binnenstad en overbruggingen over het water, maar zien er vooral uit als infrastructurele overkluizingen van het water.

De Vestingwet van 1874 maakte het mogelijk de versterkte stad te ontmantelen en buiten de muren te bouwen. Het grootste deel van de stadsmuren en poorten van Culemborg werd in deze periode afgebroken. Enkele relicten zijn nog zichtbaar aan de noordwest- en oostzijde van de binnenstad – nabij de voormalige Schutterstoren, Bagijnentoren en de Goilberdingerpoort. Van de stadspoorten resteert alleen nog de Lanxmeerse poort, of de Binnenpoort tussen de Oudstad en de Nieuwstad. Ook van de herkenbaarheid van het Kasteel is weinig over: de burcht zelf is verdwenen en de ruimtelijke en infrastructurele samenhang met de binnenstad is zwaar aangetast.

< historische stadsplattegrond J.Perrenot ca. 1760

ONTWIKKELINGS-GESCHIEDENIS

< 1400 HEDEN >

tot 1400: driestad Culemborg

Culemborg is ontstaan op de oeverwallen van de rivier de Lek en stroomrug van het riviertje de Meer – een plek die uitermate geschikt was voor bewoning. Het verkavelingspatroon en het wegenpatroon volgden grotendeels de noord-zuidgerichte structuur, haaks op de Lek en evenwijdig aan de Meer en het slingerende patroon van de oeverwallen in de ondergrond. Dit is terug te zien in het stratenpatroon van de historische binnenstad.

Door haar strategische ligging op een kruispunt van vaarwegen, ontwikkelde Culemborg zich tot een belangrijke regionale marktplaats. Deze handelsfunctie deed de heren van Beusichem in de dertiende eeuw besluiten hun woonplaats Beusichem te verruilen voor Culemborg, waar zij noordwestelijk van de binnenstad een kasteel lieten bouwen.

De historische opzet van de binnenstad Culemborg bestaat uit een driedeling. Het oudste gedeelte, de Oudstad, was aanvankelijk omgeven door een singelgracht met omwalling. Nadat Culemborg in 1318 stadsrechten kreeg, werd begonnen met de bouw van de stadsmuur. Deze eerste muur lag rond de Oudstad en was toegankelijk via een viertal poorten en bruggen over de stadsgracht. Aan de noordoostzijde van deze singelstructuur lag op de voormalige Voorburg het Kasteel Culemborg. Het kasteelcomplex was omgeven door grachten die in verbinding stonden met de singel.

Rond 1370 werd de Oudstad aan de noordzijde uitgebreid met het Havenkwartier, voorzien van een stadsmuur en een afzonderlijke toegangspoort. De rivierdijk of Hoge Dijk werd hiertoe omgelegd in noordelijke richting. Hiermee kwam het gebied van de Lange Meent binnen de stadsmuren te liggen – in de huidige binnenstad herkenbaar als een tussengracht. Tegen het eind van de veertiende eeuw vond aan de zuidzijde van de Oudstad een tweede stadsuitbreiding plaats: de Nieuwstad. Op deze hogere gronden woonden vooral boeren die moesten uitwijken voor de toenemende wateroverlast in de komgronden. De Nieuwstad werd aanvankelijk voorzien van verdedigbare wallen – later vervangen door een stadsmuur – en omgeven door een stadsgracht. Poorten gaven toegang tot de stad – en nog steeds markeren deze voormalige poorten de entrees tot de stad.De oorspronkelijke driedeling van de versterkte stad is goed te herkennen op de historische topografische kaart van Culemborg uit circa 1760 van J. Perrenot.

bloeiperiode 1500 - 1700

Eind veertiende eeuw had de historische binnenstad haar huidige omvang. Het Kasteel dat eerst noordwestelijk van de binnenstad lag, werd in deze periode naar de noordoostrand verplaatst. Door overstromingen van de Lek ontstond een aantal nieuwe geulen. Deze werden uitgegraven tot de Kleine Lek en onder aan de voet van de dijk werd de Ronde Haven aangelegd. Hiermee kreeg de stad een directe verbinding met de rivier. Culemborg groeide verder uit en verdichtte zich, met name in de Nieuwstad. Hier concentreerde de bebouwing zich langs de noord-zuid verlopende handelsroute. Vanaf deze route, de Zandstraat, ontstond een nieuwe belangrijke verbindingslijn in westelijke richting: de Prijsseweg, die naast de Zandpoort een nieuwe entree tot de binnenstad vormde. In de Nieuwstad woonden in deze periode hoofdzakelijk boeren op kleine stadsboerderijen, voorzien van moestuinen en boomgaarden, waarmee dit stadsdeel een relatief groen karakter had.

1850

De stedenbouwkundige structuur, waardoor Culemborg in de bloeiperiode gekenmerkt werd, is nagenoeg onveranderd gebleven. Naast de sloop van enkele gebouwen en het dichtgroeien van de Nieuwstad, is de middeleeuwse bebouwingsstructuur grotendeels intact. De verdedigingswerken zijn, na de vernietiging van het Kasteel in de achttiende eeuw, niet verder uitgebreid – mede omdat Culemborg buiten de Nieuwe Hollandse Waterlinie lag. In die periode zijn ook enkele stadspoorten afgebroken, waarmee de heldere afbakening van het historische centrum verder is vervaagd.

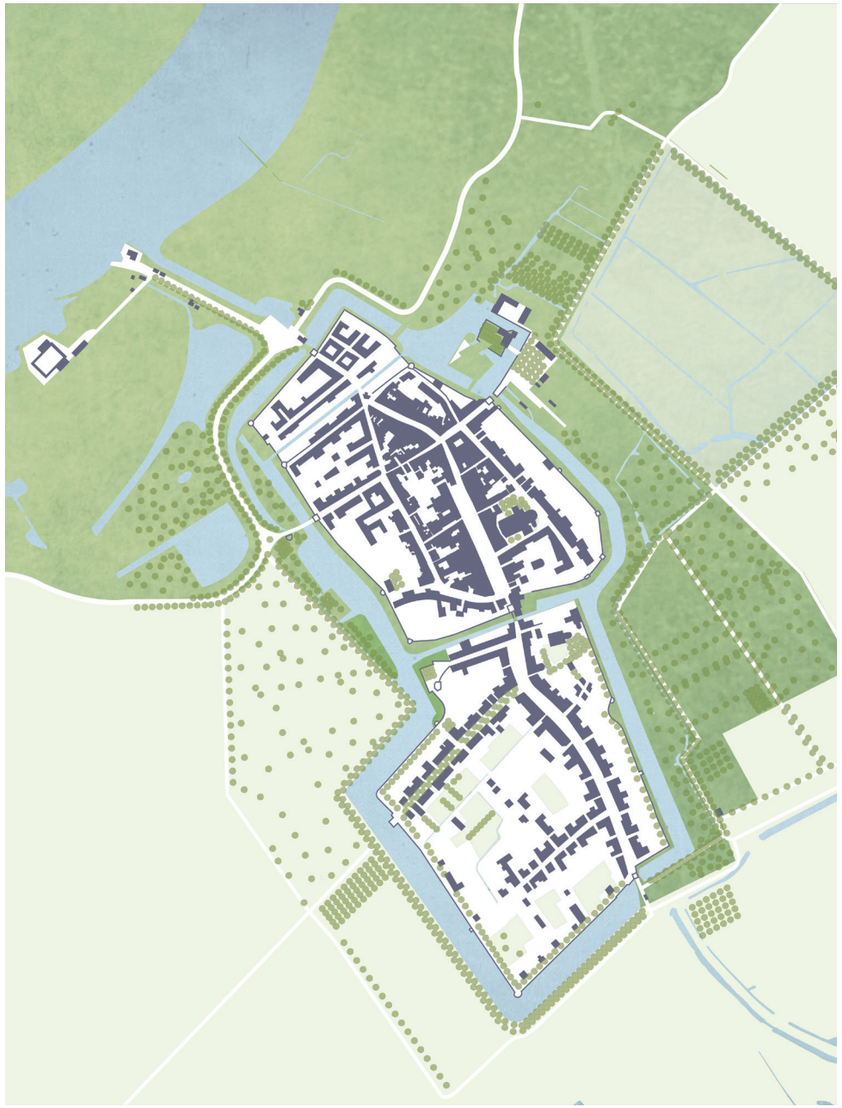
In deze periode werd Culemborg aangesloten op het spoorwegennet, hetgeen de economie van de stad een stimulans gaf. De groei van de stad oriënteert zich op het station, waarbij de Prijssestraat wordt doorgetrokken over de singel.

1850 – 1945

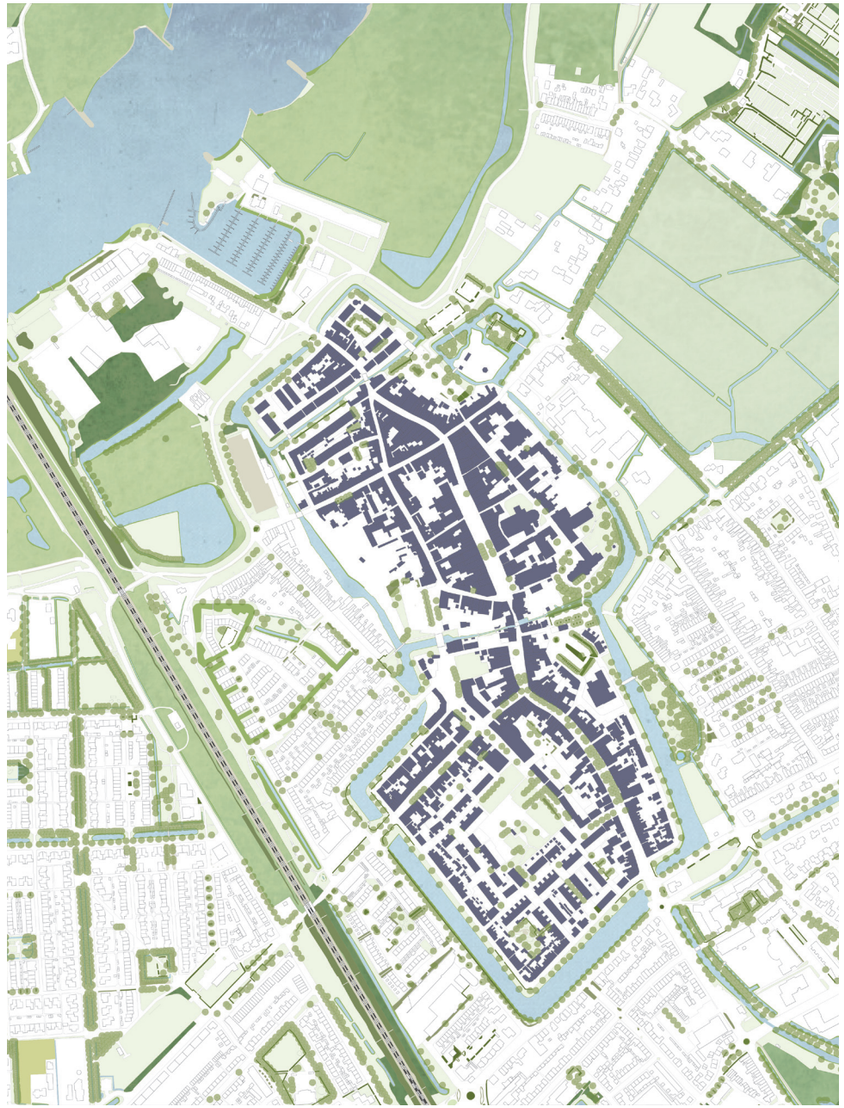
In deze periode veranderde Culemborg ingrijpend: de stad werd ook buiten de singel uitgebreid met woningen. Oostelijk van de binnenstad werden vrijstaande huizen gerealiseerd langs statige dreven. Ook langs de Oostersingel verrezen woningen en werd een arbeidersbuurt gebouwd. De stad groeide ook in westelijke richting uit; tussen de oude stad en het spoor. De bebouwing is overwegend vrijstaand en volgt de route richting het spoor. In deze tussenzone waren nog relicten van oude boomgaarden en kleine weilanden te herkennen, met name langs de Oostersingel.

1950 – heden

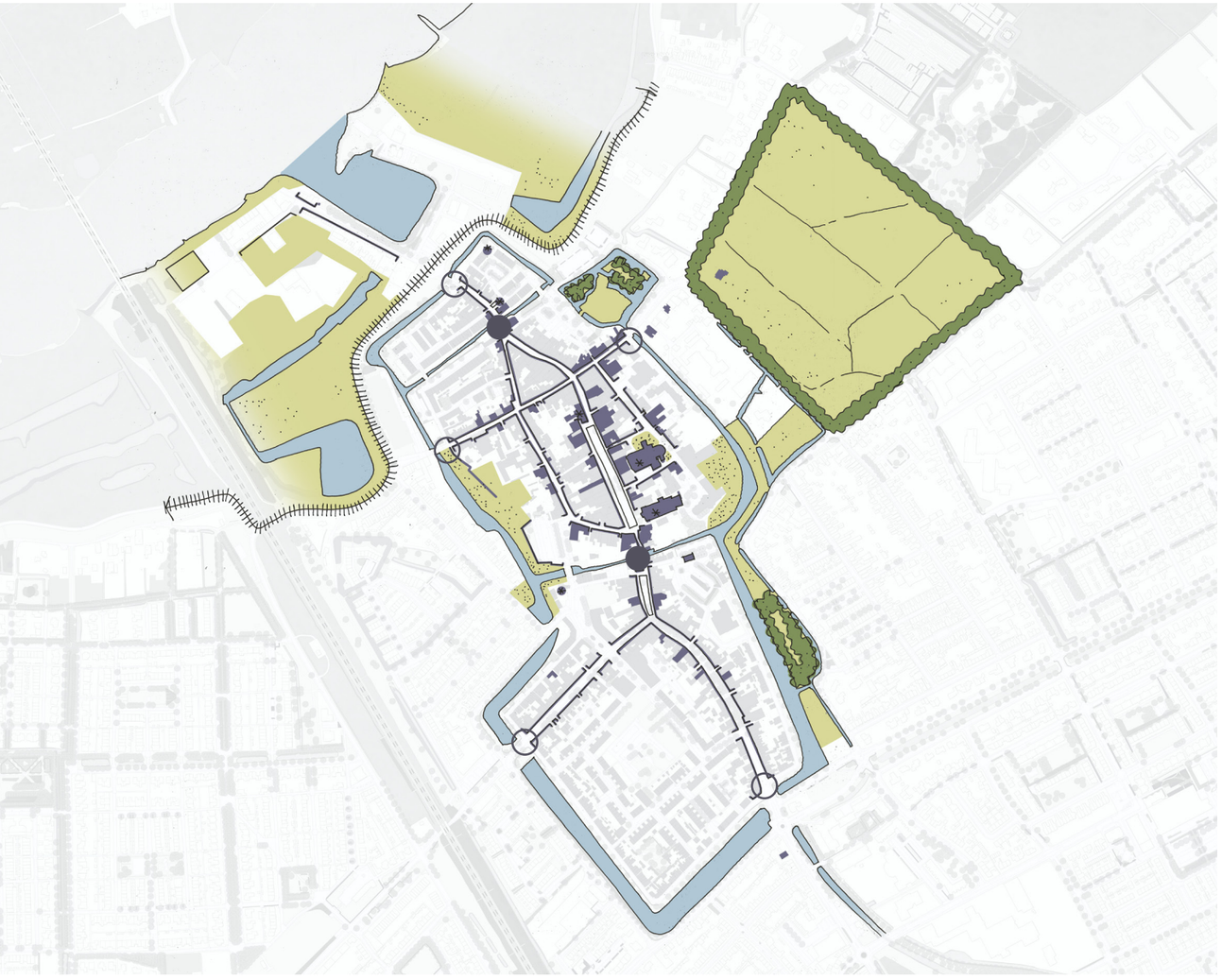
Culemborg groeide sterk. In plaats van de kleinschalige vooroorlogse arbeidersbuurten die vaak straat voor straat worden aangelegd, verrijzen nu in sneltreinvaart grootschalige buitenwijken. De stadsvernieuwing gaat ook aan het historische centrum niet voorbij. Een groot deel van de krotten moeten wijken voor moderne woningen en de auto krijgt ruim baan. De Nieuwstad wordt grotendeels gesloopt voor de bouw van woningwetwoningen. Het groene karakter maakt daarbij plaats voor verkeersdoorbraken en parkeerterreinen. Ook het Havendijkkwartier en de Oude Stad worden onder handen genomen: historische panden maken plaats voor seriematige woningbouw. Het oude stedenbouwkundig weefsel raakt daardoor aangetast, wat op plekken als ’t Hof, ’t Jach en de Lange Meent nog steeds niet is hersteld.

culemborg ca. 1760

culemborg heden

singel

stratenpatroon

historische plekken en pleinen

binnenpoorten binnenstad

poorten binnenstad

< cultuurhistorische kwaliteiten en knelpunten

3 AANWEZIGE KWALITEITEN, OPGAVEN EN DOELEN

cultuurhistorische kwaliteiten

aanwezige kwaliteiten en opgaven

Culemborg is markant gelegen aan de Lek, wat fietsend over de dijk of zittend in de trein niemand zal ontgaan. De ligging aan de rivier geeft de stad vele kwaliteiten, zoals de oude haven en de dijk. Voor de historische binnenstad zijn het de singelstructuur en het kasteel die haar grens markeren. En de tussengrachten en het fijnmazige stedelijke stratenpatroon die de Driestad herkenbaar maken. Het stratenpatroon is in hoofdlijnen te beschrijven als het historische lint, dat de loop van de Meer volgt, waarop dwars- en achterstraten uitkomen en met daarlangs een reeks pleinen.

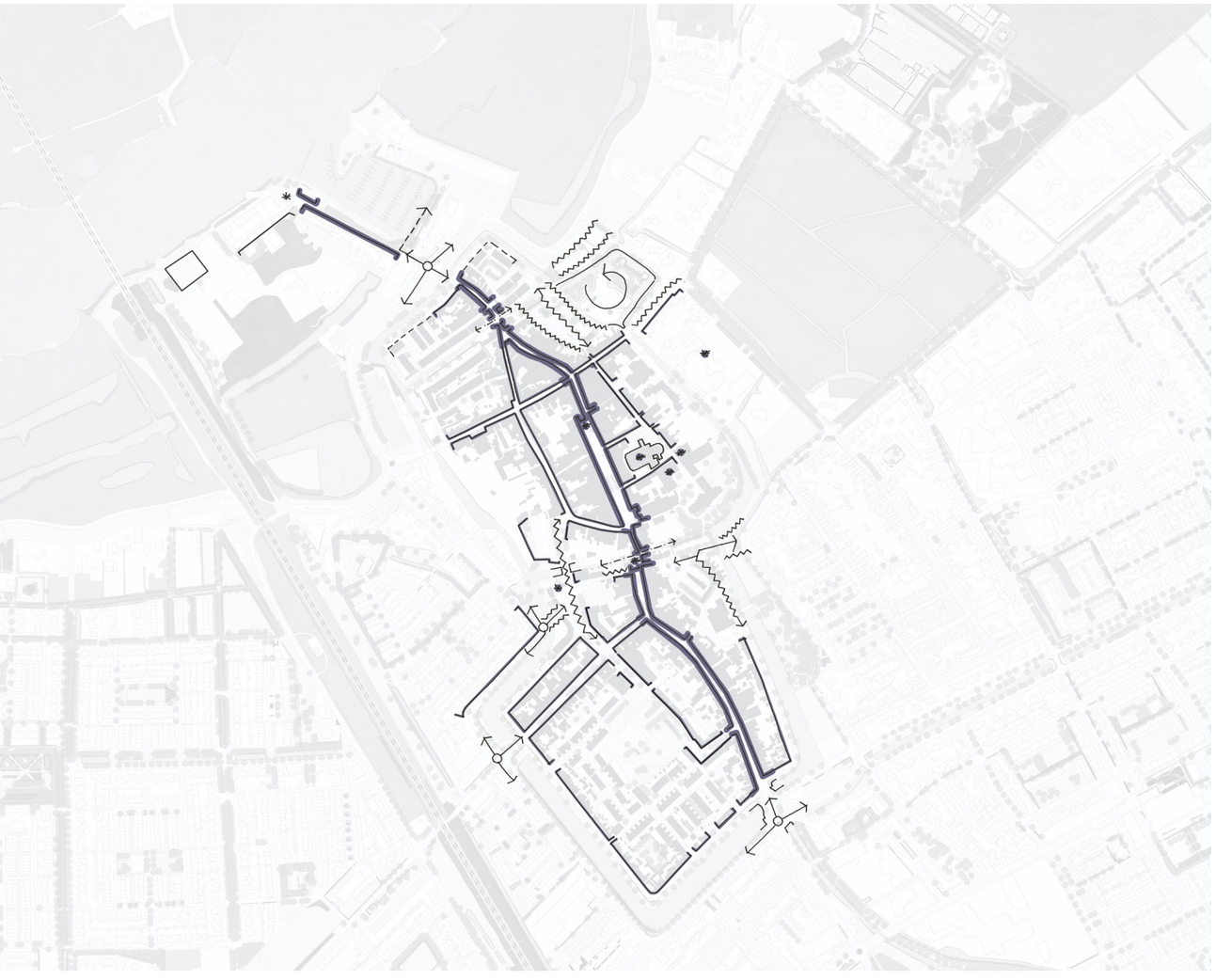
Waar het historische lint en de dwarsstraten de singel kruisen, lagen oorspronkelijk vijf stadspoorten, en waar ze de tussengrachten kruisen twee binnenpoorten. Het samenhangende systeem van cultuurhistorische structuren en elementen geeft Culemborg een rijke historische gelaagdheid en identiteit. Veel daarvan is bewaard gebleven, maar veel is ook aangetast, minder herkenbaar of zelfs geheel verloren gegaan.

“ inzet van het regieplan is om Culemborg beter leesbaar te maken als versterkte stad “

doelen

Het Regieplan voor de openbare ruimte zet enerzijds in op het behouden en versterken van de belangrijkste dragers van de cultuurhistorische identiteit van Culemborg en anderzijds om deze te combineren met eigentijdse stedenbouwkundige, landschapsarchitectonische en architectonische elementen en programma’s, die deze elementen en structuren een (nieuwe) economische betekenis kunnen geven. Het gaat dan met name om het combineren met nieuwe ontmoetings- en verblijfsplekken in de stad, het realiseren van groene plekken in de stad en het introduceren van klimaatadaptieve maatregelen en een wijze van afvoer van het hemelwater, die ook afdoende is bij grotere piekafvoeren.

‘Oud Culemborg, gij zijt een schoone en wond’re stad,
Die binnen Uwern muur drie kleine steden vat,
Men kan met ’t grootste recht U Tripolis of Driestad noemen;
Gij moogt op ouderdom, gezag en aanzien roemen.’

ruimtelijke kwaliteiten

aanwezige kwaliteiten en opgaven

De ruimtelijke kwaliteiten van Culemborg hangen nauw samen met de cultuurhistorische kwaliteiten: de samenhangende structuur van singel en tussengrachten als begrenzing van de historische binnenstad en markering van de drie afzonderlijke stadsdelen Havenkwartier, Oudstad en Nieuwstad.

Daarbinnen wordt de structuur van de versterkte stad vooral bepaald door het stedelijke stratenpatroon met zijn historische lint en de daaraan gekoppelde achter- en dwarsstraten, de vijf stadspoorten en twee binnenpoorten.

Het tracé van het noord-zuid verlopende historische lint van Zandstraat / Varkensmarkt / Markt / Oude Vismarkt / Tollenstraat / Havendijk volgt de stroomrug van de Meer, wat herkenbaar is in het slingerende verloop van het lint. Deze structuur bepaalt in hoge mate de samenhang van Culemborg met de Lek, de dijk en de haven. De dwarsstraten – Goilberdingerstraat, Kattenstraat, Slotstraat en Prijssestraat – verbinden het lint met het omliggende landschap en met het spoor en station.

Op een aantal plekken is de ruimtelijke structuur van de stad in de loop der tijd vertroebeld geraakt of zelfs geheel verdwenen. Dit speelt met name aan de rand van de binnenstad, langs de singel en de oorspronkelijke poorten. Hier zijn na de oorlog verkeerskundige doorbraken gerealiseerd en parkeervoorzieningen aangelegd voor het toenemende autoverkeer. Open plekken aan de rand van de binnenstad zijn ingericht als parkeerpleinen en de overbruggingen over de singel ter hoogte van de stadspoorten zijn veranderd in verkeerskundige overkluizingen.

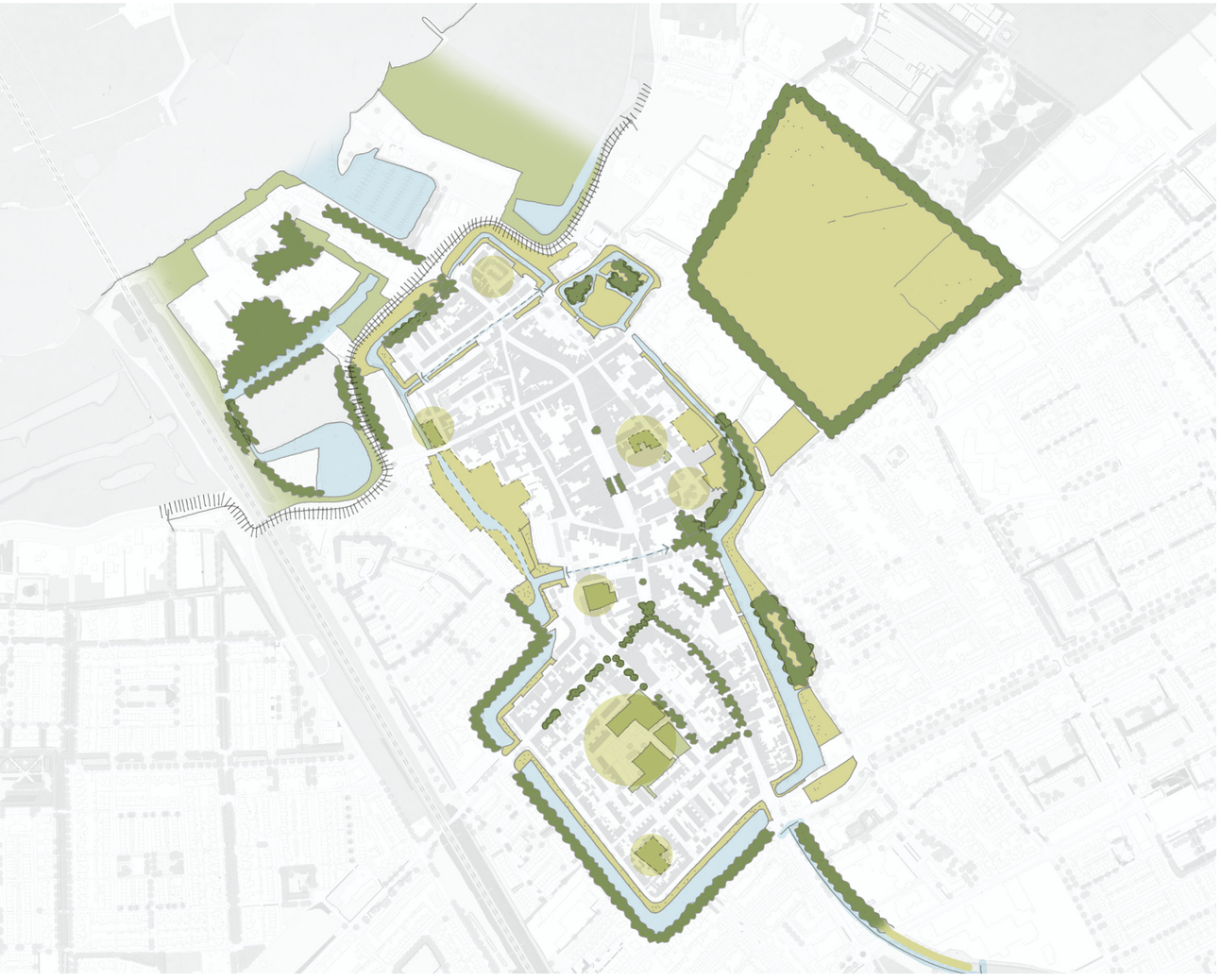
“ inzet van het regieplan is om de randen en entrees van de binnenstad helder te definiëren ”

< ruimtelijke kwaliteiten en knelpunten

Deze situaties maken de structuur van de singel en de begrenzing van de binnenstad minder goed leesbaar en tasten de ruimtelijke kwaliteit ter plaatse aan. Dat geldt met name voor de situaties van de Palumbusweg, de Lange Meent, de Burgemeester Keestrasingel, het Jach / het Hof en om de Oostersingel / Sint Janskerkhof, maar ook voor de overbruggingen in de Havendijk, Goilberdingerstraat, Prijssestraat, Zandstraat, Palumbusweg en de toegevoegde overbruggingen over de singel bij de Patersbrug en de Burgemeester Keestrasingel.
De openbare ruimte in de historische binnenstad is in de loop der jaren – onder invloed van autoverkeer en commerciële activiteiten – vol geraakt met onnodige obstakels. Er is een lappendeken aan materialen en dwarsprofielen ontstaan. De profielen hebben veelal een functionele of een verkeerkundige insteek en de samenhang met de ruimtelijke structuur van de versterkte stad ontbreekt.

doelen
Het Regieplan openbare ruimte zet in op een herkenbaarheid van de singel en de tussengrachten, op het beter leesbaar maken van de versterkte binnenstad en de Driestad en het onderscheiden van de historische poorten en binnenpoorten. Tevens zet het Regieplan in op het versterken en herkenbaar maken van het stedelijke stratenpatroon van de historische as, de achterstraten en dwarsstraten. Hiertoe worden zij vormgegeven als een samenhangende 'familie' van dwarsprofielen, die hun historische samenhang weerspiegelt. De ruimtelijke kwaliteit van de parkeerpleinen aan de rand van de binnenstad wordt verbeterd. Dat geldt voor de stedelijke wanden van deze parkeerpleinen en ook voor de ruimtelijke en verblijfskwaliteit van de pleinen zelf. Een belangrijke inzet van het Regieplan is om de Markt, Oude Vismarkt en Varkensmarkt te versterken als brandpunten van stedelijke activiteit. Zij vormen belangrijke economische brandpunten en ontmoetingsplekken.

groen

aanwezige kwaliteiten en opgaven

De binnenstad van Culemborg ontleent haar historische structuur en identiteit aan het rivierenlandschap; ontstaan aan de Lek en de Meer, met hun uiterwaarden en de dijk en de bijzondere structuur van de vier dreven en voormalige Volencampen of stadsweilanden. Die laatste lagen vanouds langs de dijk en zijn ook in het huidige beeld nog herkenbaar.
De binnenstad zelf is van oorsprong vrij stenig van karakter – op de Nieuwstad na. Daar lagen katholieke instellingen, het grafelijke hof en stadsboerderijen met privétuinen en moestuinen. De Nieuwstad had daardoor vanouds een groener karakter dan de Oudstad en het Havenkwartier. In de Oudstad en het Havenkwartier ligt wel een aantal kleinere groene plekken als groene oases – zoals de boomgaard van het Elisabeth Weeshuis, het Pietersplaatsje, de omgeving van de Barbarakerk en de tuinen langs de stadsmuur.

doelen

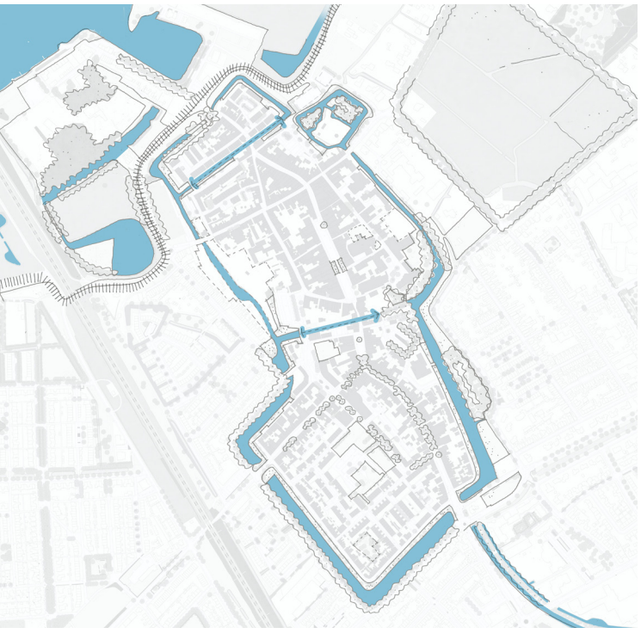
Het Regieplan richt zich op het versterken van de samenhang met het omliggende landschap en het versterken van het groene karakter van de binnenstad van Culemborg zelf. Dit heeft een betekenis voor de verblijfskwaliteit van de openbare ruimte, maar levert ook een bijdrage aan het klimaatadaptiever maken van de binnenstad. Meer groen heeft door een verhoogde waterverdamping immers een temperende werking op temperatuurpieken. In en rond de binnenstad zijn er ook gekoppeld aan de waterstructuur mogelijkheden voor vergroening; langs de singel en de tussengrachten. Ook de pleinen en parkeerpleinen in de binnenstad van Culemborg zijn geschikt voor het versterken van het groene kwaliteit. De groene oases in de binnenstad worden waar mogelijk behouden en versterkt.

Behalve een kwantitatieve toename van het groen, is de ambitie om ook de kwaliteit van het groen te versterken, zodanig dat de biodiversiteit toeneemt – denk aan het toepassen van inheemse soorten. Dit versterkt de lokale ecosystemen en de ecologische waarden en biodiversiteit.

De ambitie om de binnenstad te vergroenen wordt vertaald naar de profielen van de afzonderlijke straten. Zij worden verbeeld en beschreven in Principeprofielen Regieplan / versterkte stad Culemborg. Zo kunnen binnen de Nieuwstad op een aantal plekken laanstructuren worden geïntroduceerd, wat het historische groene karakter versterkt.

“ inzet van het regieplan is om de samenhang van water- en groenstructuur te versterken ”

< groene kwaliteiten en knelpunten

kwaliteiten en knelpunten water

hoogteverschillen binnenstad

water

aanwezige kwaliteiten en opgaven

In de historische binnenstad van Culemborg speelt water een belangrijke rol; de Lek, de Meer, de singel en de tussengrachten. De historische plattegrond (circa 1760) van J. Perrenot toont de singelstructuur rond de stad als een samenhangende groen-blauwe structuur, met een duidelijk onderscheid tussen binnen- en buitenkant.

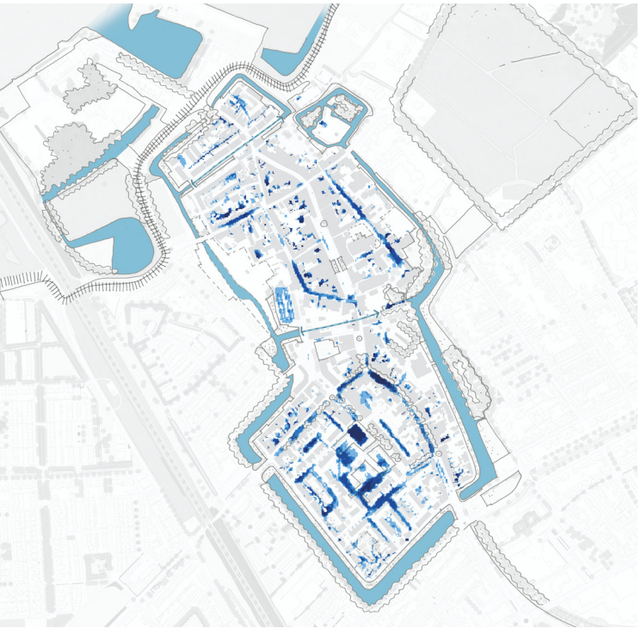
De tussengrachten markeren de drie stadsdelen met ieder een eigen identiteit: het Havenkwartier in de omarming van de dijk met een stenige kop aan de singel, de Oudstad met natuurlijke oevers en privétuinen aan de singel en de Nieuwstad met een stadsmuur langs de singel en direct daarbinnen een stadsstraat en begeleidende bomenlaan. Het Kasteel en de aangrenzende tuinen en grachten vormen een onlosmakelijk onderdeel van de singel.

Feitelijk is deze middeleeuwse waterstructuur in hoofdlijnen nog aanwezig. Wel heeft zij aan helderheid ingeboet. Dit geldt voor de kop aan de Havendijk, maar ook voor de west- en oostzijde van de Oudstad, waar de waterstructuur voor een deel is verdwenen en de toegevoegde naoorlogse overkluizingen bij het Jach en het Sint Janskerkhof de leesbaarheid hebben aangetast.

doelen

Het Regieplan zet in op het behouden en versterken van de structuur van de singel en tussengrachten als begrenzing van de historische stad en markering van de Driestad. De verschillen tussen de binnen- en buitenkant van de singel en van een onderscheid tussen Havenkwartier, Oudstad en Nieuwstad worden versterkt. Een belangrijk aspect hierbij is de beleving van het water – dit speelt met name bij de overbruggingen van de singel, ter hoogte van de oorspronkelijke stadspoorten.

Verder zet het Regieplan in op het versterken van de samenhang van water- en groenstructuur. Het aanzetten van de cultuurhistorische waarden kan hierbij hand in hand gaan met het introduceren van klimaatadaptieve maatregelen (zie verder) en versterken van de ecologische waarden – natuurwaarden en biodiversiteit. Dit laatste met name aan de buitenzijden van de singel en het talud aan de binnenzijde van de Lekdijk.

water en piekmomenten (T100)

hittestress

klimaat

aanwezige kwaliteiten en opgaven

Door klimaatverandering neemt in de binnenstad van Culemborg het probleem van hittestress toe, net als wateroverlast bij piekbuien. Hittestress – het oplopen van de gemiddelde temperaturen – speelt vooral in het centrale deel van de binnenstad, met name langs het historische lint en de dwarsstraten. Wateroverlast treedt vooral op in de lager gelegen delen van de historische binnenstad, waar zich na een piekbui hemelwater verzamelt; met name in de achterstraten en de Nieuwstad.

doelen

Het Regieplan openbare ruimte zet met een aantal maatregelen in op het verminderen van hittestress. Het open wateroppervlak rond en in de binnenstad wordt vergroot, het groene karakter versterkt en het verharde oppervlak verkleind. Meer groen zorgt voor meer verdamping, waardoor piektemperaturen al snel met een paar graden dalen.

Om de wateroverlast in de binnenstad te verminderen wordt de hemelwaterafvoer afgestemd op de aanwezige hoogteverschillen. Het historische lint is het hoogstgelegen deel van de binnenstad. Hemelwater kan vanaf het lint via de stegen en de achterstraten afstromen in de richting van de singel of direct afstromen op de tussengrachten. De parkeerpleinen in de rand van de binnenstad kunnen met ondergrondse infiltratiekoffers hierbij worden ingezet als buffers voor het hemelwater – sponzen voor de stad.

In het te realiseren systeem zal het hemelwater op deze manier worden opgevangen, vast gehouden, geborgen en vertraagd afgevoerd naar de singel en tussengrachten.

looproutes

fietsroutes

recreatieve fietsroutes

parkeerplaatsen

bestemmingen

< fiets- en looproutes

economie en recreatie

aanwezige kwaliteiten en opgaven

Het bezoek van de historische binnenstad, gekoppeld aan recreatief winkelen, bezoek aan de weekmarkt, de horeca en overige activiteiten, zijn belangrijke economische en recreatieve kwaliteiten van Culemborg. Met name de Markt, Oude Vismarkt en Varkensmarkt zijn brandpunten van activiteiten en ontmoeting, die hierbij een belangrijke rol spelen.
Ook het landschap rond de historische binnenstad heeft belangrijke kwaliteiten en recreatieve waarden. De Lek met haar uiterwaarden en klompenpaden, haven en dijk, de Hollandse Waterlinie, de singel, het Kasteelpark en de Volencampen hangen direct samen met de ontstaansgeschiedenis en identiteit van Culemborg en bieden een rijke variatie aan sfeer en recreatiemogelijkheden. Om de bewoners van Culemborg en bezoekers van de stad met al deze plekken kennis te laten maken, zijn aantrekkelijke looproutes tussen het NS-station en de binnenstad en tussen de binnenstad en het omliggende landschap van belang. Een hoogwaardige looproute van het NS-station naar de binnenstad ontbreekt nog. Hoogwaardige looproutes van de binnenstad naar het omliggende landschap zijn in potentie aanwezig in de ruimtelijke hoofdstructuur van de versterkte stad met haar historische lint, de dwarsassen en de dijk. Nu zijn in deze looproutes nog veel barrières aanwezig, met name in de verbindingsroutes met de uiterwaarden en de Meer.

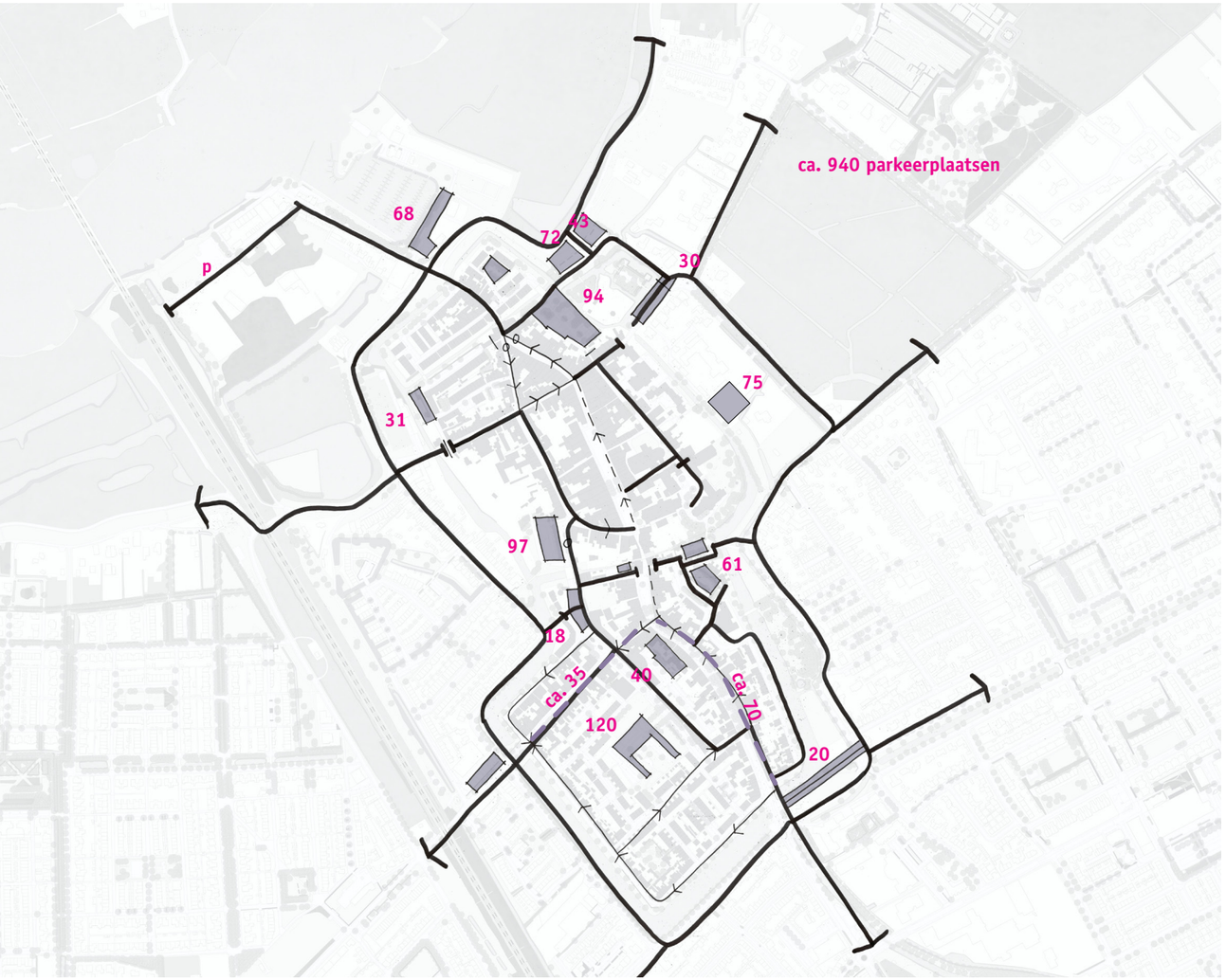
doelen

Het Regieplan zet in op het versterken van de economische betekenis van de Oudstad als een compact winkelgebied. Het winkelen rond de Markt, Oude Vismarkt en Tollenstraat en de belangrijkste aanloopstraten staat daarbij centraal.

De rest van de binnenstad krijgt vooral een betekenis als woongebied en is geschikt voor het huisvesten van diensten.

Om bezoekers te verleiden tot een langer verblijf in de binnenstad; een rondje Culemborg, worden de pleinen Markt, Oude Vismarkt en Varkensmarkt versterkt als brandpunten van stedelijke activiteiten, verblijf en ontmoeting en wordt ook het Kasteel als aantrekkelijke bestemming versterkt.

Voor het verbeteren van de looproutes tussen het NS-station en de historische binnenstad wordt een extra brug en wandelpad over en langs de singel geïntroduceerd. Om de verbindingen tussen de binnenstad en het omliggende landschap te versterken wordt vooral ingezet op de potenties van de aanwezige looproutes, die direct samenhangen met de structuur van het historische lint en de dwarsassen.

infrastructuur en parkeren

aanwezige kwaliteiten en opgaven

Culemborg bedient met zijn winkels en voorzieningen een relatief groot ommeland. De goede bereikbaarheid van de binnenstad met het openbaar vervoer en de auto is een belangrijke kernkwaliteit van de stad. Evenals voldoende parkeercapaciteit in de directe nabijheid van de winkels en voorzieningen.

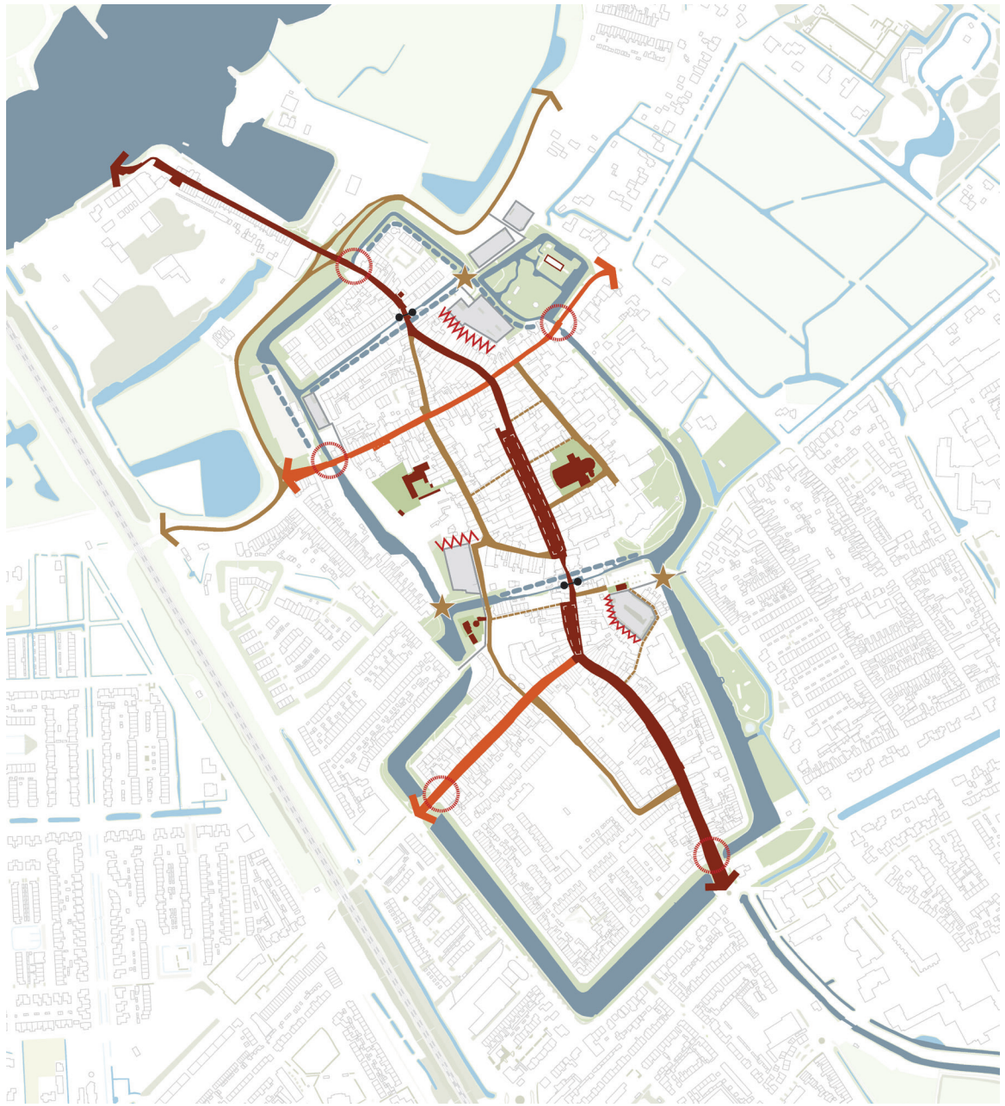
Binnen en direct buiten de singelstructuur ligt een aantal parkeervoorzieningen op maaiveld, die met een parkeerroute en eenvoudige inprikkers vanaf de singel worden ontsloten. De belangrijkste zijn de Lange Meent, Palumbus, Sint Janskerkhof, Doctor Hockesingel, het Jach, het Hof en de Rozenstraat. Korte looproutes verbinden deze parkeervoorzieningen met de binnenstad. De ruimtelijke kwaliteit van de parkeerpleinen is beperkt. Zij liggen veelal direct aan de singel, waar zij de singelstructuur en de ruimtelijke begrenzing van de binnenstad vertroebelen. Het zijn stenige ruimten, waar geparkeerde auto's het beeld bepalen. De stedenbouwkundige kwaliteit van de wanden en de verblijfskwaliteit van de parkeerpleinen zelf is gering. Ook in de rest van de openbare ruimte van Culemborg is de auto beeldbepalend aanwezig. Dwarsprofielen zijn vooral ingericht op het faciliteren van vracht- en autoverkeer en geparkeerde auto's; zij domineren op veel plekken de openbare ruimte.

" inzet van het regieplan is om in/rond de binnenstad een duidelijke route te realiseren, waaraan de belangrijke parkeervoorzieningen gesitueerd zijn "

doelen

Het Regieplan zet in op het behoud van de bereikbare binnenstad, met voldoende parkeercapaciteit in de directe nabijheid van winkels en voorzieningen. Daartoe zullen binnen de kern van Culemborg, eenvoudige en duidelijke parkeerroutes naar de parkeervoorzieningen worden gemarkeerd. Het Regieplan zet in op het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit van de openbare ruimte en de aanwezige en nieuw te realiseren parkeerpleinen. Onderzocht zal worden of sommige parkeerplekken kunnen worden opgegeven en verplaatst naar nabijgelegen nieuw te realiseren parkeermogelijkheden. De parkeervoorzieningen zullen vervolgens via aantrekkelijke looproutes verbonden worden met de winkels en voorzieningen. Naast het behoud van voldoende parkeercapaciteit zet het Regieplan ook in op het stimuleren van het gebruik van de fiets voor bewegingen van en naar de binnenstad. Hierbij zijn het introduceren van duidelijke fietsroutes en veilige fietsparkeervoorzieningen van belang. Voor de bereikbaarheid van Culemborg met het openbaar vervoer zijn aantrekkelijke looproutes vanaf het NS-station naar de binnenstad van belang. Het Regieplan zet erop in deze te introduceren.

< parkeerroutes en parkeervoorzieningen

lint

achterstraten

parkeren

Lek / singel / Meent

dwarsstraten

binnenpoorten

historische waardevolle plekken

water

knelpunten

vertroebelde waterstructuur

laagwaardige stedelijke wand

verdwenen stadspoorten

infrastructurele overkluizingen singel

samenvatting: probleemstelling

De voorgaande analyse van aanwezige kwaliteiten en opgaven van de versterkte stad Culemborg is samen te vatten in een probleemstelling als basis voor het op te stellen structuurbeeld binnen het Regieplan openbare ruimte.

Op het hoogste schaalniveau is het belangrijkste knelpunt in de ruimtelijke structuur van de versterkte stad, de gebrekkige samenhang met de Lek en de Meer. Ook de leesbaarheid van de samenhangende singelstructuur, tussengrachten en het Kasteeleiland laat te wensen over. Deze structuur bepaalt de begrenzing van de historische binnenstad en de indeling in Havenkwartier / Oudstad / Nieuwstad en is op veel plekken slecht herkenbaar en beleefbaar. Dat geldt voor de doorgaande waterstructuur van de singel met de verschillen in identiteit tussen het Havenkwartier / Oudstad / Nieuwstad, maar ook voor de leesbaarheid van de binnen- en buitenkant van de singelstructuur. Een aantal overbruggingen over de singelstructuur maakt de singel minder goed herkenbaar als doorgaande waterstructuur en rand van de binnenstad – met name de overbruggingen van de singel ter hoogte van de oorspronkelijke poorten. Zij zijn in de huidige situatie veelal vormgegeven als duikers en infrastructurele kunstwerken en nauwelijks meer herkenbaar als overbruggingen van de singel en poorten naar de binnenstad. Zoals het kruispunt Zandstraat / Doctor Hockesingel, waar de verknoping van de Meer en de singelstructuur slecht afleesbaar is. Ook de stadspoort, die oorspronkelijk de entree naar de binnenstad markeerde, is hier niet meer herkenbaar. Behalve de onduidelijke ruimtelijke situatie vraagt de verkeerskundige situatie – de verknoping van de autoroute langs de singel en de fietsroute langs de Meer in de richting van de Zandstraat – om een ingreep. Ditzelfde speelt waar de Havendijk, de Lekdijk en de singel kruist en bij de kruisingen van de Goilberdingerstraat en de Prijssestraat met de singel.

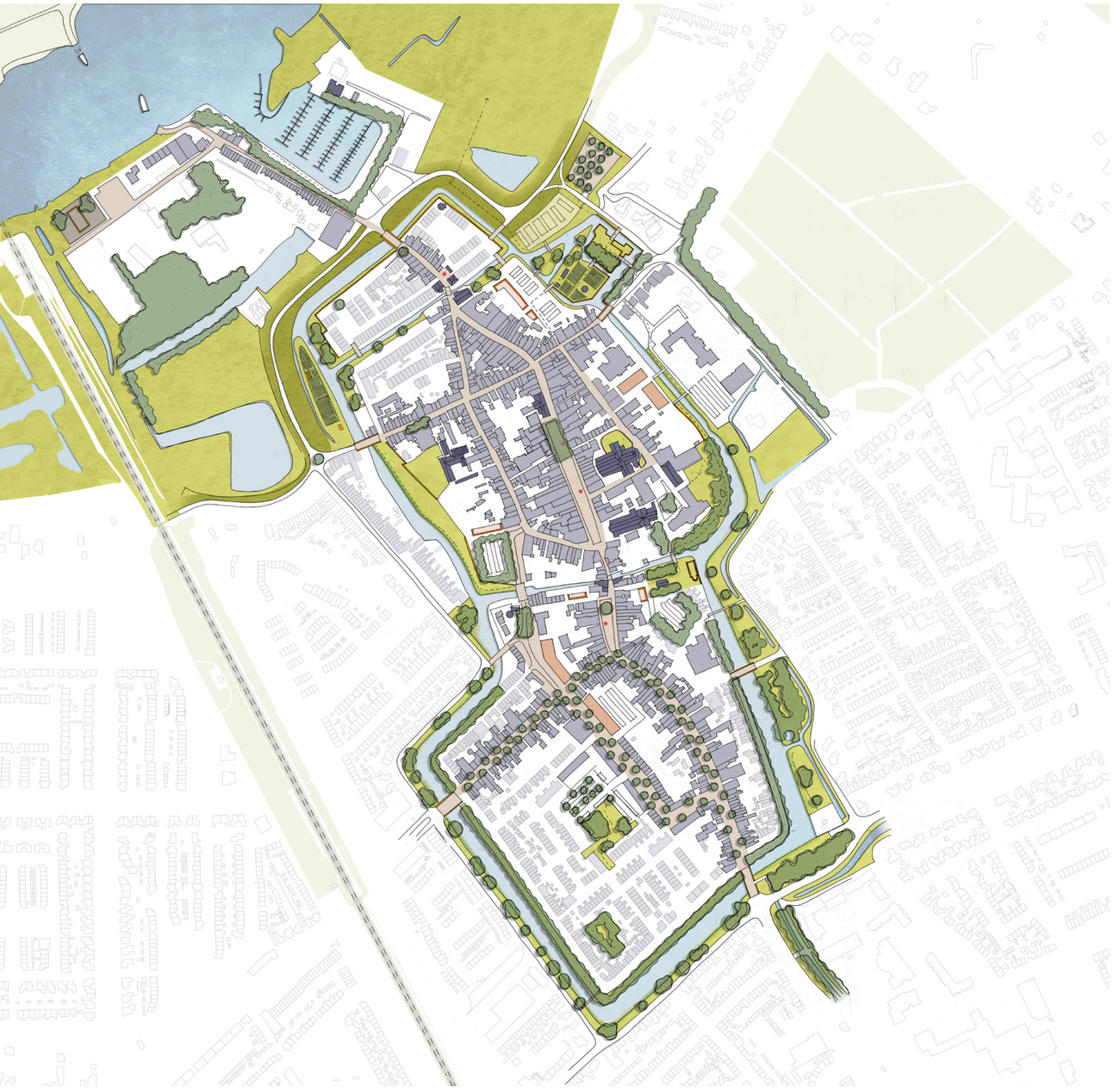
Het Kasteel – integraal onderdeel van de singelstructuur en belangrijke identiteitsdrager van de binnenstad van Culemborg – zou veel aan kracht kunnen winnen. De waterstructuur en de ligging aan de voet van de dijk kunnen worden versterkt – nu vertroebelt het parkeerterrein Palumbus het beeld. Ook de samenhang met de binnenstad behoeft verbetering.

Een belangrijk knelpunt in de openbare ruimte van Culemborg zijn de parkeerpleinen. Door hun ligging maken zij de rand van de binnenstad en de overgang naar de singel rafelig en onaantrekkelijk. Zowel de stedenbouwkundige wanden als de ruimtelijke kwaliteit van de pleinen zelf, kunnen een ruimtelijke kwaliteitsslag goed gebruiken.

Langs het lint zijn de pleinen De Markt, Oude Vismarkt en Varkensmarkt brandpunten van activiteiten. Deze plekken zouden aantrekkelijker kunnen worden door de groene en verblijfskwaliteit te versterken ten koste van de verkeersfunctie.

De kwaliteit van de openbare ruimte is onder invloed van autoverkeer en commerciële activiteiten vol geraakt met talloze onnodige obstakels. Er is een lappendeken aan materialen en dwarsprofielen ontstaan. De profielen hebben veelal een functionele of verkeerkundige insteek en de samenhang met de zo heldere ruimtelijke totaalstructuur van de versterkte stad ontbreekt. De materialen zijn laagwaardig en vooral gekozen uit functionele en verkeerskundige motieven.

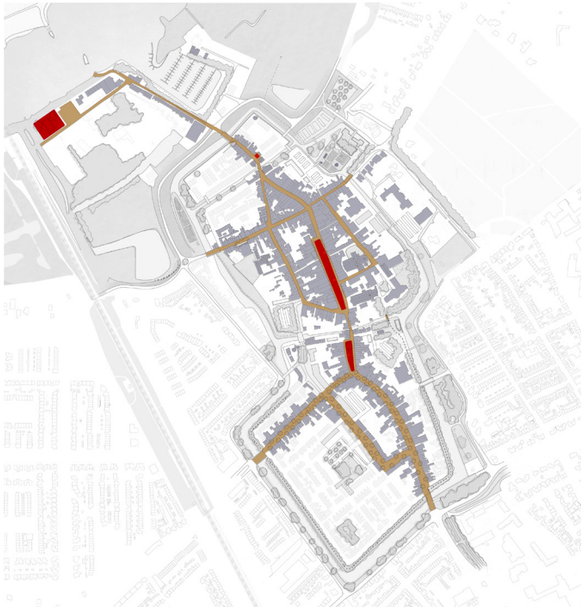
STRUCTUURBEELD 4

Vanuit de hiervoor beschreven analyse van de historische ontwikkeling van de versterkte stad, de analyse van de aanwezige kwaliteiten, opgaven en doelen van het Regieplan, zal in het navolgende hoofdstuk het structuurbeeld worden verbeeld en beschreven; het streefbeeld voor de gewenste ruimtelijke kwaliteit en programmatische invulling van de openbare ruimte van de stad aan de Lek. Het schetst op structuur- en inrichtingsniveau de belangrijkste ingrediënten voor behoud en versterking van de cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteiten van de versterkte stad, voor het versterken van de beschreven kwaliteiten en het oplossen van de beschreven opgaven.

Het structuurbeeld betreft hierbij geen letterlijk plan; het is een toekomstkader, een beeld dat niet in één keer gerealiseerd zal worden. Het is op te vatten als een ruimtelijk kader, dat gefaseerd tot stand zal komen en waaraan nieuwe plannen en ideeën getoetst kunnen worden.

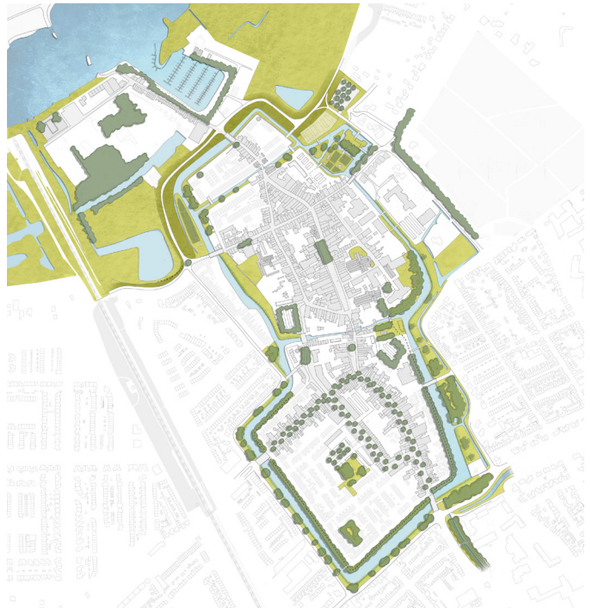
Op structuurniveau gaat allereerst de aandacht uit naar het historische lint en de samenhang van het lint met de Lek en de Meer. Het versterken van deze structuur vraagt om het herordenen van het kruispunt Zandstraat / Doctor Hockesingel, de plek waar de Meer en de singel samenkomen, en de kruising Kleine Buitenom / Havendijk. Deze kruisingen worden vormgegeven als overbruggingen over de singel en als poorten naar de historische binnenstad.

Ook de ruimtelijke en programmatische samenhang van het lint met de Veerweg en Veerkade zal worden versterkt – onder meer door de ontwikkeling van een nieuw plein, het Veerplein aan de rivier, dat uitnodigt tot een wandeling naar de rivier. Het structuurbeeld stelt voor om de samenhang van de waterstructuur van de singel met zijn tussengrachten en het water rond het Kasteel te versterken. Dat zijn immers de begrenzing en identiteitsdragers van de historische binnenstad. Op een aantal plekken krijgt het water weer zijn historische breedte, zoals bij het Kasteel en de huidige tennisbanen. En ook aan de noordzijde tussen de dijk en de Noorderwal wordt een breder waterprofiel voorgesteld.

raamwerk

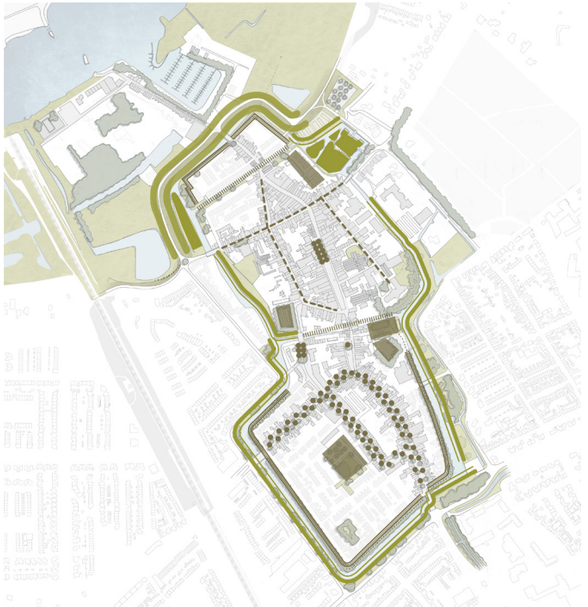
- *pleinen langs het lint*
- *raamwerk van hoofdstraten*
- *(historische) bebouwing langs raamwerk*

groen en klimaatadaptatie

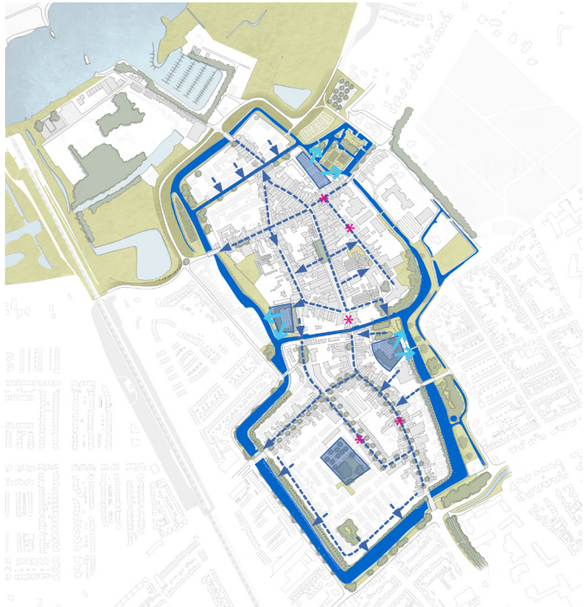
- *waterprofiel singel verbreden*
- *natuurlijke oever buitenzijde singel*
- *laanstructuur versterken*
- *vergroenen parkeervelden*

De singelstructuur markeert ‘binnen’ en ‘buiten’. Voorgesteld wordt dit beter beleefbaar te maken, door aan de buitenzijde een natuurlijke oever te ontwikkelen met een geleidelijke overgang van water naar land en met rietvegetatie. Het structuurbeeld combineert op deze wijze cultuurhistorische waarden en duurzaamheidsambities; er ontstaat een grotere buffercapaciteit voor de opvang van hemelwater bij piekmomenten, meer waterverdamping (dus verkoeling) door extra wateroppervlak en meer biodiversiteit door de introductie van natuurlijke oevers. Aan de binnenstadzijde wordt de oever van de singel cultuurlijker vorm gegeven. De oorspronkelijke verschillen tussen Havenkwartier, Oudstad en Nieuwstad worden hier versterkt. De tussengrachten markeren de Driestad; de overgangen tussen Havenkwartier, Oudstad en Nieuwstad. Binnen het structuurbeeld worden de tussengrachten versterkt; het waterprofiel wordt verbreed en de oevers vergroend.

biodiversiteit

- *dijktalud aanpassen voor biodiversiteit*
- *natuurlijke buitenoever*
- *parkeervelden vergroenen / bergen water*
- *laanstructuren helen en versterken*
- *gevelgroen toevoegen*
- *natuurlijke eilanden bij het Kasteel*

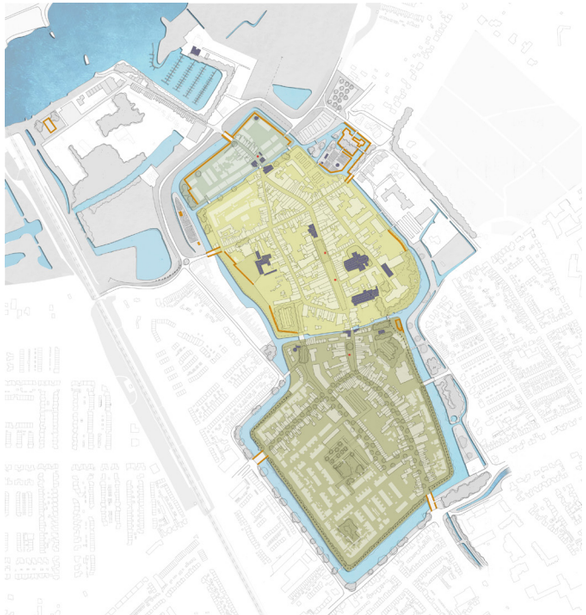

water

- *verbreden singel*
- *afwateren richting oppervlaktewater*
- *water opvangen onder parkeervelden*
- *vertraagd afvoeren vanaf parkeervelden*
- *toepassen kolk/buizensysteem*
- *water afvoeren via molgoten*

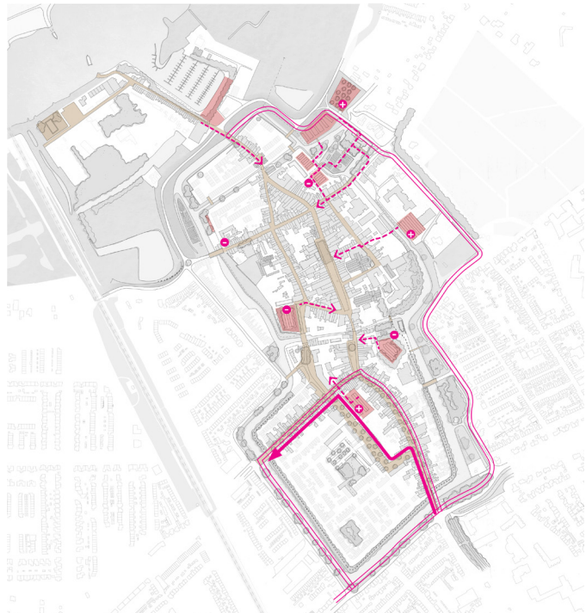
Binnen het structuurbeeld worden niet alleen de kwaliteiten van de singelstructuur versterkt, maar wordt deze ook beter beleefbaar gemaakt – vooral door de oorspronkelijke poorten en daaraan gekoppelde overbruggingen over de singel weer in hun oude betekenis te herstellen. Duikers worden vervangen door bruggen, met waar mogelijk gelegenheid om op de brug te zitten en uit te kijken over het water. Een betere beleving van het water is ook het doel van een nieuwe rondgaande wandeling langs het singelwater van de Nieuwstad en delen van de Oudstad en het Havenkwartier. Bijzondere plekken worden met elkaar verbonden, voorzien van informatie en een aantrekkelijke inrichting.

Ter hoogte van de Nieuwstad komt in de zuidwestelijke hoek van de singel een nieuwe voetgangersbrug, als schakel in een nieuwe hoogwaardige looproute tussen de binnenstad en het NS-station.

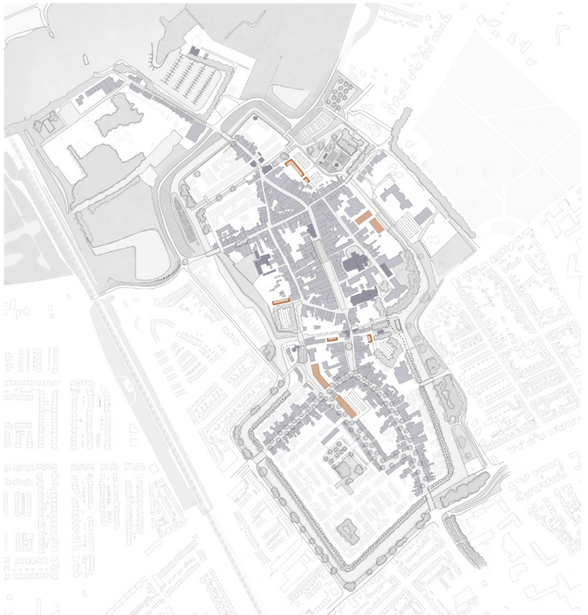
versterken cultuurhistorie

- *Havenkwartier*
- *Oudstad*
- *Nieuwstad*
- *historische relicten*
- *historische bouwwerken*

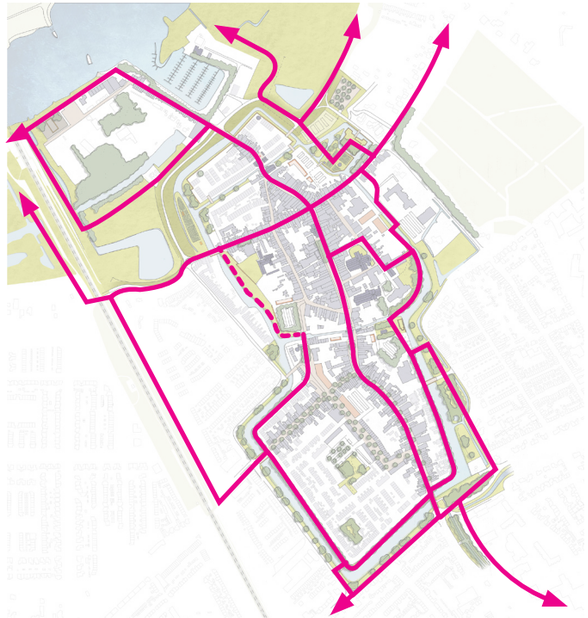
parkeren, parkeerroute en looplijnen

- *rijrichting vrachtverkeer*
- *routing parkeren*
- *toevoegen parkeerplaatsen*
- *opheffen parkeerplaatsen*

afronden stedelijk weefsel

- *opwaarderen stedelijk weefsel*
- *afronden stedelijk weefsel*

looproutes

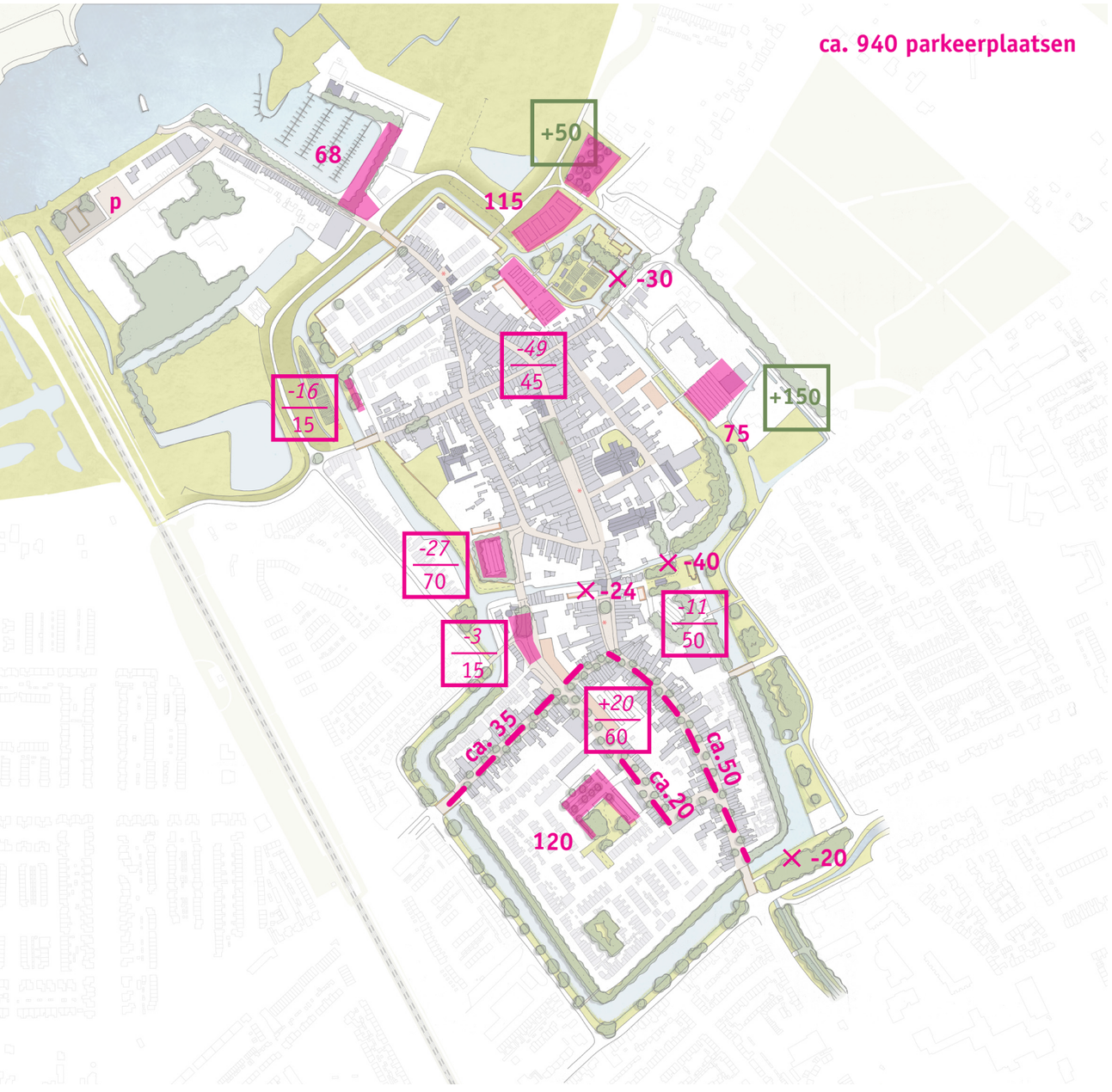
- *looproutes*

Voorgesteld wordt een aantal naoorlogse overbruggingen, die de leesbaarheid van de singel als begrenzing van de binnenstad vertroebelen, op termijn te verwijderen of verplaatsen – bijvoorbeeld de brug bij de Oostersingel en het Wezelpad.

Het Kasteel – als integraal onderdeel van de singelstructuur en een belangrijke identiteitsdrager van Culemborg – wordt in het structuurbeeld herkenbaarder en zichtbaarder. In het structuurbeeld wordt hiertoe voorgesteld de waterstructuur te versterken, de bouwkundige relicten van het Kasteel beter herkenbaar te maken en de plek aantrekkelijker te maken voor verblijf en recreatie – denk aan een recreatieve invulling van het Kasteeleiland met horeca, moestuinen of stadslandbouw. Hiermee krijgt deze plek weer attractiewaarde.

Tevens wordt in het structuurbeeld voorgesteld de looproutes van de nieuw te introduceren parkeervoorziening Palumbus in de richting van de binnenstad, via het Kasteel te laten lopen.

Het stratenpatroon van de historische binnenstad wordt bepaald door het historische lint, de dwarsstraten en de achterstraten. Zij hebben ieder hun eigen ruimtelijke identiteit met onder meer verschillende dwarsprofielen, hemelwaterafvoer, toepassing van groen, verlichting, maar ook met een verschillende programmering van de straten en hun panden.
Waar het historische lint en de dwarsstraten de singel en tussengrachten kruisen, liggen de oorspronkelijke stadspoorten en binnenpoorten. Ook voor deze plekken zet het structuurbeeld in op het versterken van de cultuurhistorische waarden, de beleving van het water van de singel ter plaatse en het binnengaan van de historische binnenstad.

De openbare ruimte van de historische binnenstad van Culemborg is vrij stenig. Een aantal plekken biedt hierbij kansen om de binnenstad te vergroenen en schaduwrijker te maken. Dat is niet alleen langs het water van de singel en de tussengrachten, maar ook op de pleinen en parkeerpleinen en in de Nieuwstad. In de Nieuwstad worden nieuwe laanstructuren voorgesteld langs het historische lint, de Boerenstraat, de dwarsstraat en langs de singel. Dit versterkt het oorspronkelijke, groenere karakter van de Nieuwstad, en zet de verschillen met het Havenkwartier en de Oudstad aan.

De rest van het historische lint krijgt eveneens een groener karakter door op een aantal strategische plekken solitaire bomen te plaatsen. Langs de Veerweg wordt vervolgens weer een doorgaande laanstructuur voorgesteld. De pleinen vormen bijzondere plekken langs het historische lint. Binnen het structuurbeeld worden ze versterkt als brandpunten van activiteiten en ontmoeting. De verkeersfunctie van de pleinen wordt geminimaliseerd ten gunste van de verblijfsfunctie en ruimte voor horeca en kleine evenementen. Binnen het structuurbeeld wordt ingezet op het vergroenen van de pleinen met vooral bomen. Aan de drie aanwezige pleinen langs het historische lint – Markt, Oude Vismarkt en Varkensmarkt – wordt een vierde plein toegevoegd: het Veerplein aan de Lek, een plek voor grotere evenementen. Met de introductie van dit plein wordt de samenhang van Culemborg en de rivier versterkt. In de achterstraten en dwarsstraten van de Oudstad is beperkt ruimte voor groen; voornamelijk voor gevelgroen. De dwarsstraten worden in het structuurbeeld in eerste instantie opgevat als verbindingen tussen de historische binnenstad en het omringende landschap – met name de Volencampen, de dijk, de uiterwaarden en de Lek.

Binnen het structuurbeeld worden de aanwezige cultuurhistorische en ruimtelijke kwaliteiten versterkt en worden daar eigentijdse stedenbouwkundige, landschapsarchitectonische en architectonische elementen en programma's aan toegevoegd. Het doel daarvan is een prettige, sfeervolle binnenstad met een eigen identiteit, die ook leefbaar en economisch vitaal is. De goede bereikbaarheid van de stad en de aanwezigheid van voldoende parkeergelegenheid in de directe nabijheid van winkels en voorzieningen dienen daartoe behouden te blijven. Het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit van de parkeerpleinen – met hoogwaardiger stedenbouwkundige wanden en een hoogwaardigere inrichting van de pleinen zelf – zal parkeercapaciteit kosten. Binnen het structuurbeeld is gezocht naar 'schuifruimte' voor het parkeren. Mogelijkheden voor nieuwe parkeervoorzieningen in de directe nabijheid van de binnenstad, liggen onder meer bij Palumbus en de Barbarakliniek. Via aantrekkelijke looproutes worden deze nieuwe parkeervoorzieningen verbonden met de binnenstad. Bij stedenbouwkundige inbreidingen in de binnenstad moet steeds worden gekeken naar de mogelijkheid van het introduceren van (ondergrondse) mogelijkheden voor parkeren.

< schuiven parkeercapacitieit

5 DEELGEBIEDEN

Het structuurbeeld, zoals dat in het vorige hoofdstuk is gepresenteerd, verbeeld en beschrijft de gewenste toekomstige ruimtelijke kwaliteit en programmering van de openbare ruimte van de binnenstad van Culemborg.

Om het structuurbeeld verder uit te werken en te concretiseren, worden in het onderhavige hoofdstuk deelgebieden benoemd die op korte termijn heringericht zouden moeten worden en worden voor deze deelgebieden de belangrijkste doelen van het Regieplan openbare ruimte beschreven. De herinrichting van deze deelgebieden kan vervolgens weer als vliegwiel dienen om nieuwe projecten in de openbare ruimte aan te jagen.

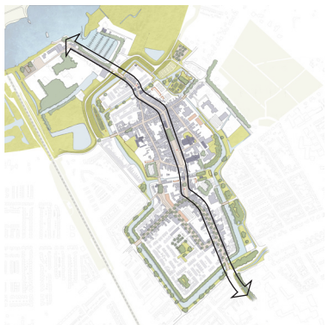
De geformuleerde deelgebieden zijn onder te verdelen in lijnvormige structuurelementen, plekken en punten in de openbare ruimte.

lijnen
1. lint: Zandstraat / Varkensmarkt / Markt / Oude Vismarkt / Tollenstraat / Havendijk Veerweg
2. dwarsstraten
3. achterstraten
4. singel en dwarsgrachten
5. dijk

plekken
6. Kasteel en omgeving
7. Kleine Buitenom / Goilberdingerstraat
8. Jodenkerkstraat / Sint Janskerkhof
9. Haven / Veerweg
10. pleinen: Varkensmarkt, Markt, Oude Vismarkt, Veerplein
11. Het Jach / Het Hof

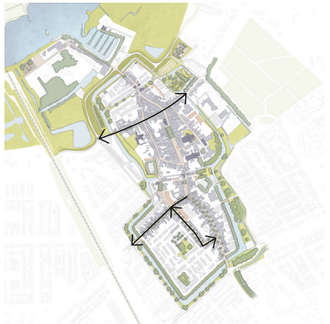
punten
12. stadspoorten

LIJNEN

lint

Op basis van de historische onderlegger worden ingrepen voorgesteld die de ruimtelijke samenhang en identiteit van het lint versterken en transformeren tot een betekenisvol structuurelement. Het lint krijgt een duidelijk begin en eind – een begin aan het kruispunt Dokter Hockesingel / Zandstraat, waar het de singel kruist, en een eind aan de Lek. Zowel ruimtelijke als sociaaleconomische aspecten spelen hierbij een belangrijke rol. Het lint heeft een representatieve betekenis met veel winkels, voorzieningen en horeca. Ingrepen op een gedetailleerder niveau versterken, binnen het samenhangende lint, drie afzonderlijke delen – Havenkwartier, Oudstad en Nieuwstad – en de samenhang van het lint met de vier pleinen die erlangs liggen – Varkensmarkt, Markt, Oude Vismarkt en Veerplein.

dwarsstraten

Het doel is om de dwarsstraten om te vormen tot eigentijdse (aanloop)straten naar de binnenstad. Hun cultuurhistorische betekenis als verbindingsstraten tussen de stadspoorten en het lint en de stadspoorten en het buitengebied van Culemborg, zal worden versterkt. Het worden aantrekkelijke straten met een nadrukkelijke samenhang met het lint, die verleiden tot verblijven en ontmoeten. Er wordt gestreefd naar een balans tussen verkeerskundige, economische en de ruimtelijke componenten van de beeldkwaliteit van de dwarsstraten; vergroening staat hierbij hoog op de agenda.

achterstraten

De achterstraten worden een herkenbaar onderdeel van de binnenstad. Minder representatief als het lint, is hier meer ruimte voor klimaatadaptieve maatregelen. Programmatisch zijn dit eerder woonstraten met een stadse sfeer.

Er wordt meer eenheid gebracht in het gedifferentieerde straatbeeld door het formuleren van architectonische spelregels voor bestaande en toekomstige bebouwing en door het introduceren van een samenhangende verharding en een aantal markante solitaire bomen.

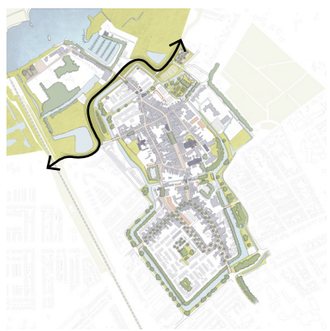

singel met tussengrachten / Driestad

De singel wordt versterkt als begrenzing van de binnenstad. Hierbij worden cultuurhistorische en klimaatadaptieve doelen met elkaar verbonden.

In eerste instantie zullen hierbij de verschillen tussen binnen en buiten worden aangezet en, in combinatie met de tussengrachten, de verschillen tussen Havenkwartier, Oudstad en Nieuwstad. Om de beleving van de singel te vergroten, wordt een rondwandeling rond een belangrijk deel van de binnenstad geïntroduceerd. Hierbij worden bijzondere plekken verlevendigd, met elkaar verbonden en voorzien van informatie.

De singel en het Kasteel zijn samenhangende identiteitsdragers van Culemborg, die het cultuurhistorisch besef van de bewoners kunnen versterken.Naast aan cultuurhistorische waarden wordt, gekoppeld aan singelstructuur, tevens vorm gegeven aan klimaatadaptieve maatregelen; het vergroten van het wateroppervlak en het introduceren van natuurlijke oevers, meer groen en biodiversiteit aan de buitenzijde van de singel. De singeloever aan de binnenzijde van de singel wordt strakker en cultuurlijker vormgegeven, refererend aan de versterkte stad. Hier krijgen de verschillen tussen het Havenkwartier / Oudstad / Nieuwstad vorm.

de dijk

Het Regieplan zet in op het hoogste schaalniveau in op het evrsterken van de continuïteit van de dijk en het herstel van de samenhang van de binnenstad van Culemborg met de dijk.
De dijk is van belang en als verbindingsroute tussen de binnenstad en het omliggende landschap en als ecologische verbindingszone. De damwand, die met de laatste dijkverzwaring aan de binnenzijde in het dijktalud is aangebracht, maakt het mogelijk om het talud hier aan te passen. Door hier lichtere grond aan te brengen kunnen de biodiversiteit en ecologische waarden worden versterkt – een ecologische verbinding bij uitstek.

PLEKKEN

kasteel en omgeving
Het Kasteel is een cultuurhistorisch structuurelement en identiteitsdrager van de versterkte stad Culemborg. Het Regieplan zet er op in om deze betekenis te versterken. De grote cultuurhistorische waarden gaan daarbij samen met een eigentijdse invulling en programmering. Voorgesteld wordt een herinnering aan het Kasteel zichtbaar te maken en een eigentijds programma toe te voegen – denk aan een horecafunctie, stadslandbouw of een wijngaard.

Door looproutes vanaf het verplaatste Palumbusterrein in de richting van de binnenstad – zoals vanouds – via het Kasteel te laten lopen, nemen de attractiewaarde en de iconische en cultuurhistorische betekenis toe, van zowel het Kasteel als de binnenstad als geheel. Ook kan deze plek aan betekenis en aantrekkelijkheid winnen door het aanzetten van de relatie tussen de historische binnenstad en het open landschap van de uiterwaarden en de Volencampen.

Kleine Buitenom / Goilberdingerstraat
Op de knooppunten van de singel(wandeling) en de dwarsstraten, vormen de voormalige poorten bijzondere plekken – in hun cultuurhistorische betekenis als onderdeel van de vestingwerken en als entree naar de binnenstad, maar ook in hun eigentijdse betekenis als knooppunten van routes, brandpunten van activiteiten en ontmoetingsplekken. Dit specifieke knooppunt van de Kleine Buitenom en de Goilberdingerstraat kan aan betekenis winnen door het verbreden van het water van de singel en het aanbrengen van een groene, publiek toegankelijke invulling – zoals een park of stadslandbouw met een kas of horecagebouw.

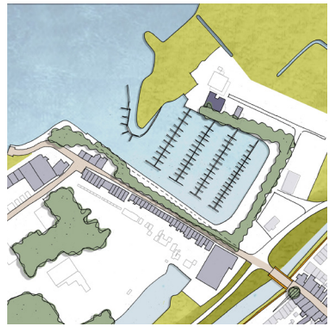

Jodenkerkstraat / Sint Janskerkhof
In de rand van de binnenstad ligt een aantal parkeerpleinen met geringe ruimtelijke kwaliteit, waaronder het Sint Janskerkhof. Voor het Sint Janskerkhof wordt voorgesteld niet alleen de stedenbouwkundige wanden en de ruimtelijke kwaliteit aangepakt, maar ook de openbare ruimte rond de synagoge, en hiermee de synagoge zelf, op te waarderen. Op deze plek valt veel te winnen – de karakteristieke stedenbouwkundige structuur van singel en tussengracht is te versterken en herkenbaar te maken door de loop van het water aan te zetten en de verblijfskwaliteit van de openbare ruimte te versterken. Het voorstel is om hiertoe de Patersbrug in zuidelijke richting te verplaatsen. Een nieuwe verbinding over de gracht nabij de Sint Janskerkstraat kan eventueel worden aangetakt op de Zandstraat.

het Jach / het Hof
Voor het Hof, een parkeerplein aan de westzijde van de binnenstad, wordt een omvangrijke kwaliteitsslag voorgesteld door het versterken van de stedenbouwkundige wanden en de ruimtelijke kwaliteit van het plein zelf. Hier hebben de singel en tussengracht in combinatie met resten van de stadsmuur, bijzondere cultuurhistorische waarden. Deze kwaliteiten worden nu ernstig vertroebeld door het verkeerskundige karakter van de hele situatie en met name de naoorlogse overbruggingen over de singel en de tussengracht in het verlengde van de Burgemeester Keestrasingel en het Jach.

Voorgesteld wordt ook hier de singel en tussengracht het primaat te geven en de voorgestelde principeprofielen te realiseren. De overbruggingen in het verlengde van de Burgemeester Keestrasingel en het Jach zouden daarbij vormgegeven dienen te worden als eigentijdse overbruggingen van de singel en de tussengracht. Voorgesteld wordt de langzaamverkeerbrug over de singel naar de Westersingel te verwijderen. Het Hof en het Jach kunnen veel groener worden en met ondergrondse infiltratiekoffers een betekenis krijgen als buffer voor hemelwateropvang.

haven / Veerweg
Door de ruimtelijke samenhang van Lek en haven enerzijds en binnenstad anderzijds te versterken en ze te verbinden middels een hoogwaardige langzaamverkeerroute, krijgt deze plek meer betekenis in de stad.
Hiermee wordt de identiteit van Culemborg als stad aan de Lek beter beleefbaar.

De samenhang van de binnenstad met de Lek profiteert ook van het herorganiseren van het parkeren, het versterken van de laanstructuur in de richting van het pontje en het ontwikkelen van het Veerplein aan de Lek voor grotere evenementen.

de pleinen
Doel is om de pleinen te versterken als brandpunten van activiteiten in het stedelijk weefsel. Het zijn ontmoetingsplekken langs het (winkel)lint en economische dragers van het historische centrum. Deze betekenis moet behouden en versterkt worden. Een nieuw (evenementen)plein aan de Lek completeert het ensemble van pleinen met als doel de ruimtelijke verbindingen en de reikwijdte van Culemborg te versterken en vergroten.

PUNTEN

De begrenzing en entrees van de binnenstad worden in belangrijke mate bepaald door de singel en de overbruggingen ter hoogte van de voormalige stadspoorten en tussenpoorten. De stadspoorten zijn in het verleden verdwenen of aangetast – niet alleen de poorten zelf, maar ook de overbruggingen over de singelstructuur naar deze poorten toe. Zij hebben veelal een verkeerskundig karakter gekregen en zijn vormgegeven als een duiker. Hiermee is de continuïteit van de singel slecht leesbaar.

Door de kruisingen met de singel weer vorm te geven als bruggen, wordt de continuïteit en beleving van het water versterkt. Met het beleefbaar maken van de singelstructuur en de poorten, worden tevens de begrenzing en de entrees van de historische binnenstad meer evident.

Binnenpoort / Binnen Lekpoort

Lekpoort

Zandpoort

Slotpoort

Prijssepoort

Goilberdingerpoort

6 AANBEVELINGEN VOOR VERVOLG

Het Regieplan voor de openbare ruimte van Culemborg is geen te realiseren eindbeeld, maar een streefbeeld dat gefaseerd tot stand zal komen. Het Regieplan bestaat uit een combinatie van een structuurbeeld en (nog op te stellen) inrichtingsschetsen voor deelgebieden, die zullen worden uitgewerkt en gerealiseerd als de tijd daarvoor rijp is. Het Regieplan is dan ook een levend en dynamisch document dat voortdurend geactualiseerd zal worden.

Eerste aanbeveling is wel om op korte termijn één project te realiseren, en dan bij voorkeur een project, waarbinnen het verschuiven van parkeren wordt gecombineerd met het vergroenen van de openbare ruimte.

Dit kan de ambitie om de openbare ruimte van Culemborg op te waarderen levend en actueel houden. Tevens kan een dergelijk project andere initiatiefnemers stimuleren om te investeren in de openbare ruimte van de binnenstad van Culemborg.

Sommige deelgebieden verdienen hierbij prioriteit vanwege hun ruimtelijke belang voor de stad. Ook zijn er kansen om ambities te combineren – om werk-met-werk te maken. Als er groot onderhoud moet worden gepleegd aan wegen of bruggen, kan meteen ook de gewenste kwaliteitsslag worden meegenomen.

Verder kunnen de doelen voor het Collectief Centrum Culemborg een rol spelen, net als initiatieven van derden. Ten slotte is de beschikbaarheid van financiering of subsidiering uiteraard van belang.

Op dit moment kunnen in het licht van het Regieplan drie imagobepalende gebieden worden geprioriteerd: het Kasteel en Palumbus, de Prijssestraat en het Hof / het Jach en het lint langs de Meer tot aan de Lek met de vier belangrijkste pleinen Markt, Oude Vismarkt, Varkensmarkt en Veerplein. Hiermee worden de belangrijkste routes en entrees naar de binnenstad voor auto- en fietsverkeer opgewaardeerd, evenals het hart van de binnenstad (lint en pleinen). Behalve voor imago en levendigheid, spelen deze plekken een belangrijke rol bij de vergroening en klimaatadaptiviteit van de openbare ruimte. Ook wordt de samenhang van de Meer en de Lek met de eventuele herinrichting van deze deelgebieden geprioriteerd.

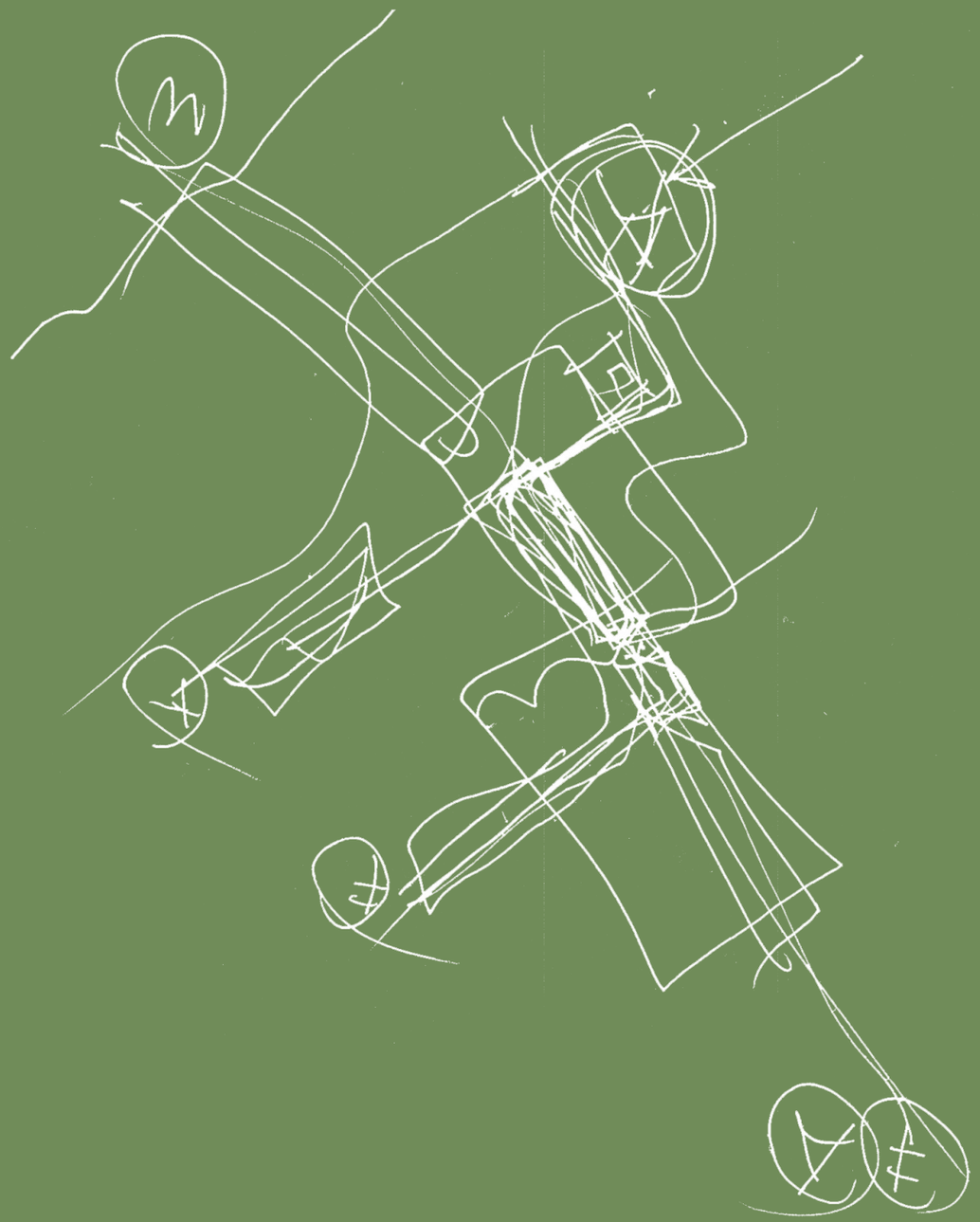
De uitwerking van deze deelgebieden zouden een belangrijke impuls kunnen geven aan de identiteit en verblijfskwaliteit van de historische binnenstad. Ze kunnen dienen als een vliegwiel en andere initiatiefnemers inspireren om bij te dragen aan de ambities van het Regieplan.

lint – Lek / Meer
Prijssepoort / het Hoff / het Jach
Kasteel / Palumbus
Markt / Oude Vismarkt / Varkensmarkt

Het Regieplan is een levend en dynamisch document en zal voortdurend geactualiseerd moeten worden. Deelplannen zullen uitgewerkt en gerealiseerd worden wanneer ze actueel zijn of wanneer er budget voor is. Er zullen ontwikkelingen zijn die een nieuw licht werpen op aspecten van het Regieplan. Naar verwachting zal de komende jaren met name de visie op mobiliteit, op autoverkeer en parkeren een ontwikkeling doormaken. Het parkeren is bepalend voor de bereikbaarheid van de binnenstad – maar met minder geparkeerde auto's in de openbare ruimte verbetert de verblijfskwaliteit. Mogelijkheden voor deelauto's en gebouwd parkeren onder nieuwbouwlocaties in de binnenstad, kunnen het beeld en de verblijfskwaliteit van de openbare ruimte sterk ten goede komen. Ook duurzaamheid en klimaatadaptatie zullen nog vele jaren de agenda bepalen en kunnen binnen het Regieplan andere accenten en prioriteiten vragen.

Tweede aanbeveling is dan ook om het Regieplan een levend document te houden en voortdurend bij te stellen en te actualiseren.

Het Regieplan is een dynamisch stuk, er kunnen projecten afvallen maar ook nieuwe initiatieven ontstaan. Realisatie, door private of publieke partijen, vraagt in sommige gevallen nader onderzoek van deelaspecten dan wel aanpassing aan beschikbare middelen. Het Regieplan zal in de komende periode onderwerp zijn van verder onderzoek en ontwerp. Samen met betrokken bewoners, ondernemers en andere stakeholders wordt er stap voor stap gewerkt aan een duurzamere en aantrekkelijkere binnenstad.

COLOFON

opdrachtgever
gemeente Culemborg

projectteam MTD
Niké van Keulen — landschapsarchitect BNT / associate, MTD landschapsarchitecten
Frank Meijer — landschapsarchitect BNT / directeur, MTD landschapsarchitecten
Bart van Spreeuwel — stedenbouwkundig ontwerper, MTD landschapsarchitecten

projectteam gemeente Culemborg
Sander Booms — beleidsadviseur stadsontwikkeling, gemeente Culemborg
Constantijn Huurman — stedenbouwkundige, gemeente Culemborg

tekstredactie
Maarten Ettema — MettTaal

leden klankbordgroep
Bert Blommers
Saskia Bosman
Jan Dirk Buizer
Jan Goed
Maarten Grasveld
Kitty Lamaker
Henk-Jan Letteboer
Tom Meerman
Bjorn Mols
Manoli Martin-Camunas Romero
Pieter Schengenga
Amar Sjauw En Wa Windhorst
Henne Tichelaar
Pim van Veen
Ellen van Vollenhoven
Eelco Waardenburg
Harry van Wardt

MTD LANDSCHAPSARCHITECTEN
Since 1998